

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Katedra teorie kultury

(Kulturologie)

Kateřina Reichelov

**Podprsenka v kulturologick perspektivě
(The Bra in a Culturological Perspective)**

Diplomov práce

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.

Praha 2010

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 30.8. 2010

Kateřina Reichelová

OBSAH

THE BRASSIERE IN A CULTUROLOGICAL PERSPECTIVE : ABSTRACT	4
0 ÚVOD	6
1 HISTORICKÝ A TEXTILNĚ-TECHNOLOGICKÝ KONTEXT VZNIKU PODPRSENKY	9
1.1 Počátky zhotovování oděvů a spodního prádla	9
1.2 Způsoby zahalování a tvarování poprsí	11
1.3 Vliv textilně-technologických inovací na podobu spodního prádla	15
2 PODPRSENKA – POČÁTKY A EVOLUCE	24
3 PROMĚNY FUNKCÍ A SYMBOLICKÉHO VÝZNAMU PODPRSENKY ...	34
4 PROJEKT VÝZKUMU „PODPRSENKA A JEJÍ UŽIVATELKY“	39
4.1 Východiska a principy kvalitativního zkoumání	41
4.1.1 Historická poznámka	42
4.1.2 Principy kvalitativního zkoumání	46
4.1.3 Kritéria kvality zkoumání	48
4.2 Rámec zkoumaného problému	50
4.3 Způsob sběru dat	59
4.4 Bodový scénář rozhovoru	60
4.5 Výběr zkoumaných osob	64
4.6 Shrnutí	65
5 ZÁVĚR	67
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
7 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	72

THE BRASSIERE IN A CULTUROLOGICAL PERSPECTIVE : ABSTRACT

This thesis is a presentation of the bra in a culturological perspective. It gives an overview of the historical, technological and current socio-cultural context of the garment and suggests an empirical study that would help to answer the question why women wear bras.

The bra is a cultural element that is perceived by most people living in current western society as an integral part of everyday life. For many women it is an essential component of their wardrobe. However, it plays more roles than that of a practical „gadget“. The brassiere is, in its own way, a social phenomenon; a multidimensional entity that can be viewed from many different angles and in different contexts. The thesis compiles basic information on the origins, evolution and functions of the bra.

The first part presents the most important milestones in the history and development of clothing of the shaping of the female bust before invention of the bra.

The second part of the paper presents the evolution of the bra as an element of the material part of current western culture.

Section three considers the changes in attitude toward the brassiere and its symbolism during the 100 or so years of its existence; namely in the framework of the women's emancipation movement and the feminist/gender discourse. It focuses on three periods: the end of the 19th and the first two decades of the 20th century accompanied by the efforts to reform female

clothing, the 1960s and 1970s (the „bra-burning“ era), and the turn of the millenium.

The final part constitutes a design of an empirical qualitative study. It presents results of background research that shows that there are a lack of studies focusing on the „human“ aspect of wearing of the bra; i.e. the motivations of and the implications for the women that wear them. The designed study is rooted in the symbolic interactionist perspective. Therefore, it is attempting to expose what meaning women assign to the bra (how they interpret the bra as a symbol) and how this interpretation influences their behaviour.

The study would focus on the female point of view. Male opinion would not be included in the research as it would constitute such a challenge that the study’s focus and integrity could be endangered. The author is aware of the fact that it is also necessary to obtain and process the male point of view in order to create a complete picture of the phenomenon. She suggests that this could be examined during potential further research along with questions and topics that might arise from the initial study.

This paper does not aspire to cover all aspects of the bra as a subject, it rather aims to provide a concise introduction to the topic and to draw attention to the significance of the role that the bra, a seemingly minor and unimportant object, plays in people’s lives.

0 ÚVOD

Rozhodování o tématu diplomové práce pro mě nebylo těžkým úkolem. S problematikou spojenou s fenoménem zvaným podprsenka mám jednak osobní zkušenost a také jsem se mu v rámci svého studia kulturologie již dříve věnovala.

Podprsenka má v obecném povědomí jednoznačné erotické konotace. Ty mohou zastíňovat její další aspekty, kterých je přitom řada a nejsou o nic méně významné, i když by se na první pohled mohly jevit jako rozhodně méně zajímavé. Hlavním cílem této práce je obrátit pozornost právě k nim.

V současné západní společnosti je podprsenka pro mnoho lidí běžným prvkem každodenní reality. Pro řadu žen je nepostradatelná, a to nejen jako doplněk garderoby, ale někdy i jako prostředek k tomu, aby se mohly identifikovat s rolí ženy. „Svěřují“ jí svá ňadra, která jsou „určujícím atributem ženství“¹. Nošení vhodné podprsenky je často doporučováno jako součást „péče o zdraví“ prsou.

Elisabeth Grosz, feministická autorka zabývající se filozofií těla a tělesnosti, hovoří ve své knize *Volatile Bodies* (což se dá do češtiny přeložit jako *Proměnlivá* nebo také *Pomíjivá těla*), o ještě užším možném kontaktu: v jejím pojetí do rámce vnímání a prožívání vlastního těla (který Grosz nazývá *body image*) člověk zahrnuje i ty objekty, s nimiž jeho tělo přichází dlouhodobě do styku – oblečení (pro spodní prádlo tato podmínka platí dvojnásob), šperky, ostatní těla a další předměty. Ty pak mění jeho držení těla, způsob chůze a pohyby².

---

¹ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 12.

² Grosz, E. *Volatile Bodies : Toward a Corporeal Feminism*. Bloomington & Indianapolis : Indiana University Press, 1994, s. 81.

Nošení podprsenky, tedy spíše její nenošení, může být způsobem, jak se odlišit, vymezit vůči ostatním, potenciálně vůči společnosti jako takové. Může to být vnímáno jako prostředek k vyjádření určitých alternativních postojů.

Domnívám se, že z tohoto stručného nastínění některých z funkcí, jež podprsenka plní, zřetelně vyplývá, že jde o multidimenzionální jev, který v sobě zahrnuje jednak přírodní (biologický, fyzický) rozměr člověka, jednak jeho rozměr sociální a kulturní. Jako takové pak její studium jasně patří do oblasti kulturologie. Komplexní obraz o ní může totiž podat právě jen přístup, který spojuje poznatky z různých disciplín společenských i přírodních věd.

Cílem této práce je představit studovaný fenomén v několika klíčových kontextech.

V první část textu jsou v základních obrysech shrnuty obecné informace o počátcích odívání a vzniku konceptu spodního prádla a představeny nejdůležitější historické a textilně-technologické mezníky v dějinách formování poprsí do příchodu podprsenky.

Druhý oddíl práce se věnuje podprsence především jako materiálnímu prvku současné euroamerické kultury. Jsou zde nastíněny okolnosti jejího zrodu a rozvoje, současná situace i vývojové tendence, který tento kusu oděvu jeví.

Ve třetí kapitole se snažím vystihnout hlavní funkce podprsenky z praktického hlediska i v sociokulturním kontextu. Zamýšlím se nad určitými symbolickými významy podprsenky a jejich proměnou v průběhu dvacátého století a na přelomu milénia a pokouším se zasadit popsany vývoj do souvislostí s historií hnutí za dosažení rovnoprávného postavení ženy ve společnosti.

Poslední část tvoří design kvalitativního šetření, jež se zaměřuje na získání přesnější představy o tom, jak na podprsenku pohlízejí ženy, její hlavní uživatelky, co pro ně tento kus oděvu znamená a proč ji nosí.

V souvislosti s podprsenkou lze jistě přijít na další tematické okruhy i možnosti pojetí. Pozornost by si zasloužila třeba otázka integrace podprsenky do tradičního oděvního schématu v jiných částech světa, například v různých

kulturních oblastech Asie a Afriky, nebo téma zpracování spodního prádla v umění. Tato práce si však spíše klade za úkol uvedení do zkoumané problematiky a naznačení cest, kterými by se další studium mohlo ubírat.

Konečně považuji za důležité zmínit, že ačkoli práce je psána z ženské perspektivy – nejen v doslovném slova smyslu, ale i v tom, že některé zdroje, s nimiž pracuji, jsou feministicky orientované –, nezastává nějaké vyhraněné feministické stanovisko. Téma ženského spodního prádla na feminismus a oblast gender studies přirozeně odkazuje a je také v takto orientované literatuře poměrně často zmiňováno či probíráno. Mnoho takových pojednání vzniklo v anglosaském prostředí. V českých zemích má docela silné zastoupení odborná a populárně-naučná literatura zaměřená na dějiny módy a odívání, ale spojení módy či odívání s otázkou genderu a femininity se mnoho textů nevěnuje. Jednou z aspirací této mé práce je tuto mezeru alespoň z nepatrné části zaplnit.

1 HISTORICKÝ A TEXTILNĚ-TECHNOLOGICKÝ KONTEXT VZNIKU PODPRSENKY

Podprsenku lze označit za poměrně nový vynález – součástí ženského šatníku je teprve přibližně sto let. Spodní prádlo obecně i ty jeho formy, které se soustřeďují na zahalování a formování ženského hrudníku, mají mnohem delší historii. Pro úplnost „dějin podprsenky“ považuji za důležitý nástin vývoje jejích předchůdců a předchůdkyň.

Vzhledem k tomu, že podprsenka vznikla v rámci evropského, potenciálně euroamerického kulturního prostoru, soustředím se v této kapitole především na to, jak probíhal zmíněný vývoj v Evropě.

1.1 Počátky zhotovování oděvů a spodního prádla

Otázku, kdy se člověk začal oblékat a proč, není snadné zodpovědět. Organický charakter materiálů, ze kterých byly oděvy vyráběny, ztěžuje zkoumání této problematiky. V odborné literatuře se proto můžeme setkat s řadou navzájem velmi odlišných údajů, názorů a interpretací týkajících se počátku dějin odívání.

Kristina Woo Kyung Shin ve své práci uvádí, že již v paleolitu se předci současného člověka chránili před nepřízní počasí oděvy, které byly zhotoveny z kůží a kožešin ulovených živočichů³. Upozorňuje na doložitelné užívání

---

³ Shin, K. W. K. *The origins and evolution of the bra*. (Doktorská práce.) Newcastle : University of Northumbria, 2009, s. 38.

kostěných jehel člověkem moderního typu, které započalo cca 26 000 let před naším letopočtem ve střední a východní Evropě. Přibližně ze stejné doby pocházejí také první nepřímé důkazy o stáčení vlákna.

Co se týče spodního prádla, zmiňuje Shin konkrétně dva dochované artefakty ilustrující jeho výskyt: za prvé bederní roušku, jež byla součástí oděvu tzv. „tyrolského sněžného muže“ Ötziho (jehož pozůstatky, datované do doby mezi 3350 a 3120 lety před naším letopočtem, byly objeveny v roce 1991 v ustupujícím ledovci v Alpách) a dále pak sumerskou terakotovou sošku zobrazující ženu oblečenou pouze do bederní roušky (ze 4. tisíciletí před naším letopočtem). Bederní rouška, spodní košile či spodní oděv připomínající tuniku se v tomto období vyskytuje také v oblasti okolo Středozevního moře.

Existuje několik teorií, za jakým účelem původně spodní prádlo vzniklo. Shin prezentuje několik z nich. Jedna uvádí, že bylo původně vnějším oděvem, který se dostal pod další vrstvy oděvu, kde plnil především funkci praktickou a hygienickou. Jiní autoři s touto představou nesouhlasí a domnívají se, že tuto funkci začalo spodní prádlo plnit až v průběhu 19. století. Alternativním pohledem je pojetí spodního prádla jako prostředku vyjádření statusu. Tuto teorii podporuje například situace v některých kulturních obdobích starověkého Egypta. Spektrum názorů doplňuje pohled na spodní prádlo jako na výsledek módních trendů, tedy soubor aktivit a pomůcek vyjadřujících lidskou tendenci zdobit se.⁴

Tyto směry uvažování se pak mohou uplatnit i v konkrétním případě prádla tvarujícího poprsí (a potažmo i podprsenky jako takové – funkcím podprsenky se věnuje kapitola 3).

---

⁴ Shin, K. W. K. *The origins and evolution of the bra*. (Doktorská práce.) Newcastle : University of Northumbria, 2009, s. 35–40.

1.2 Způsoby zahalování a tvarování poprsí

Jako nejstarší kus oděvu s fixační a podpůrnou funkcí často odborné prameny uvádějí v Řecku používaný mastodeton a strofion (také straphion, od slova stréphein, což znamená točit nebo obtáčet), v dobové literatuře ale označuje někdy pojem strofion také pásku, kterou si kolem hlavy omotávali kněží. Mastodeton byl zpravidla červený pruh látky, jenž si ženy ovíjely přes prsa, aby tím zabránily jejich přílišnému a potenciálně nepříjemnému pohybu, například při sportu. Historická vyobrazení ukazují, že jež ženy nosily třeba při pohybových aktivitách (viz Obrazová příloha – obr. 1). Vedle toho strofion, který se upevňoval pod ňadra, měl za úkol především tvarovat.⁵

Názory na to, zda ranější civilizace používaly spodní prádlo podobného typu, se liší. Někteří odborníci na problematiku odívání uvádějí, že nikoliv. Lze ovšem předpokládat, že problém, na nějž byl mastodeton odpovědí, znali. Kupříkladu britská autorka Stephanie Pedersen ve své monografii o podprsence uvádí, že první podpory ňader zhotovené z látky či zvířecích kůží používaly před více než pěti tisíci lety ženy některých germánských kmenů. Jako další příklady jmenuje například oděvy úzkého trubkovitého střihu s ramínky nošené v Egyptě z období 3000 let př. n. l. a živůtky krétských „hadích bohyň“⁶. Můžeme se tedy domnívat, že mastodeton není úplně prvním doplňkem svého druhu.

Ve starém Římě nosily ženy strophium, které bylo odvozené ze strofionu. To se podvazovalo pod ňadra nebo zavazovalo přes ně, mohlo mít různé barvy – červenou, zelenou, modrou nebo fialovou. Říkalo se mu také fascia pectoralis, tedy hrudní nebo prsní stuha. V dobové literatuře se můžeme setkat i s označením fascia mamillaris.⁷

⁵ Kybalová, L.. *Dějiny odívání – Starověk*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 94–96.

⁶ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 18.

⁷ Kybalová, L.. *Dějiny odívání – Starověk*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 94–96.

Není jasné, zda kus oděvu, který by plnil podobnou funkci jako strofion či fascia pectoralis, existoval ve středověku. C. Willet a Phillis Cunningtonovi se domnívají, že ovazování se ve středověku praktikovalo, přičemž poukazují na to, že některé oděvy z druhé poloviny 12. století jsou tak úzce střiženy, že možná vyžadovaly těsné ovázání hrudníku a pasu. Autoři ale dále upozorňují, že není jasné, jak obvyklé ovazy a výztuhy v této době byly.⁸

K postupnému vývoji korzetu pravděpodobně došlo postupně v průběhu prvního a první poloviny druhého tisíciletí našeho letopočtu právě v důsledku stupňování přiléhavosti vnějšího oděvu. U spodních košil a živůtků je vyžadována stále větší přiléhavost, čehož se dosahuje pomocí různých systémů knoflíků, švů, klínků a šněrovacích tkanic.

Korzet je ve vývoji podprsenky, jak ji známe dnes, významným mezníkem. Yalomová klade vznik tohoto kusu oděvu do pozdního středověku – zmiňuje zápisy z anglického královského dvora z roku 1299 o dvou korzetech s kožešinovým lemem a záznamy o šesti korzetech v majetku francouzské královny z roku 1387. Cunningtonovi se zmiňují o soupisu výbavy pro anglickou princeznu Janu z roku 1347, která kromě jiného zahrnovala i korzety. Kybalová spojuje vznik korzetu s nástupem takzvané burgundské módy. Ta předepisovala poprsí zdůrazňovat, na rozdíl od módy španělské v 16. a 17. století, kdy se ňadra naopak zmenšovala a hrudník zplošťoval. Korzet v té době oblékali i muži, a to za účelem dosažení co nejmenšího obvodu pasu.

Je třeba připomenout, že způsob odívání se v jednotlivých vrstvách společnosti lišil. Tyto rozdíly byly v případě korzetu zvláště patrné – ačkoliv je k dispozici jen omezené množství artefaktů z oblasti tehdejší oděvní kultury lidových vrstev, můžeme předpokládat, že ženy z nižších vrstev korzet jako takový nenosily, a to jak z důvodů finančních, tak i praktických. Oblékaly pravděpodobně spodní košile (v terminologii literatury o lidových krojích

---

⁸ Cunnington, C. W. , Cunnington, P. *The History of Underclothes*. New York : Dover Publications, 1992, s. 33.

nazývané rubáč či oblečka⁹), jejichž střih fixaci ňader napomáhal, a různé šněrovací a vyztužené živůtky.¹⁰

V polovině 17. století se vrací do módy výrazné poprsí. Pro získání kýženého výsledku jsou používány klenuté korzety doplněné v případě potřeby vycpávkami. Začínají se objevovat kovové výztuhy v podobě úzkého pruhu kovu umístěného ve svislé ose hrudníku na přední straně korzety.

Někteří autoři odborné literatury, která se zabývá vývojem oděvu, vidí spojitost mezi idejemi velké francouzské revoluce a převratem v módních trendech spodního prádla, ke kterému došlo přibližně ve stejné době. Na scéně se koncem 18. století objevují moderní obdoby strofionu, zjednodušení šatů vede k redukci spodních vrstev prádla a vzniku lehkých tenkých přiléhavých trikotů. Podle Kybalové měly tyto trendy „důvody filosofické i estetické (napodobování antiky a Rousseauova teze o návratu k přírodě).“¹¹ Je ovšem otázkou, zda je možno akcentovat tyto dvě příčiny a nezmínit například vliv ženského emancipačního hnutí, jehož první vlna souvisela právě s myšlenkou volnosti, rovnosti a bratrství. Je opomíjen také důvod ryze praktický – již v druhé polovině osmnáctého století, kdy bylo šněrování hrudníku dovedeno do extrému, nosily některé ženy v Anglii pod šaty pouze jednoduchá negliže¹² – šlo tedy možná o přirozenou reakci na extrémní módní praktiky. Opouštění korzetů nebylo ovšem ani na přelomu 18. a 19. století trendem univerzálním, v Anglii se v garderobách dam vyskytovaly stále hojně. „Odhazování“ spodních vrstev zde také nebylo tak radikální.

Relativně brzy po tomto částečném uvolnění se móda šněrovaček vrací v plné síle. Ideální ženská silueta připomíná přesýpací hodiny, případné nedostatky postavy jsou řešeny důmyslnými doplňky pro zvětšení objemu. Po

---

⁹ Langhammerová, J. *Lidové kroje z České republiky*. Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 244.

¹⁰ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999.

¹¹ Kybalová, L., Herbenová, O. a Lamarová, M. *Obrazová encyklopedie módy*. Praha : Artia, 1973, s. 450.

¹² Cunnington, C. W. , Cunnington, P. *The History of Underclothes*. New York : Dover Publications, 1992, s. 88.

roce 1820 přichází průmyslová výroba korzetů a částečně přebírá práci specializovaných korzetiérských salonů.¹³

Současně se ale stále hlasitěji ozývají kritici tohoto kusu garderoby, většinou lékaři a zastánci reformy ženského oděvu, a na přelomu 19. a 20. století se na toto téma vedou četné debaty a kampaně. Argumenty, jež používají, často čerpají z prací autorů 17. a 18. století. Korzet totiž vyvolával protichůdné názory již takřka od dob svého vzniku. Existují písemné komentáře z konce 17. století, které soudobou módu velmi kritizují a varují před nebezpečnými chorobami, které může přílišné stahování hrudníku způsobit (jako jsou například souchotiny).¹⁴

Německý vědec C. H. Stratz, autor publikací *Krása ženského těla* a *Plemenná krása ženy*, ve třetí knize, která s uvedenými dvěma tvoří volnou tematickou trilogii a je nazvána *Jak se ženy strojí*, hovoří o tom, že „nejpronikavější vliv na znetvoření ženského těla vykonává zneužívání šněrovačky.“¹⁵ Názor, že extrémní stažení trupu může přivodit vážné zdravotní komplikace, opírá mimo jiné o pozorování lékaře Sömmeringa prováděná v 80. letech 18. století. Popisuje patologické změny umístění orgánů a poruchy jejich funkcí, které jsou způsobeny soustavným tlakem korzetu (viz *Obrazová příloha – obr. 2*). Neodsuzuje nicméně úplně jeho nošení, zdůrazňuje však, že je nezbytné při pořizování brát ohled na přirozený tvar těla a především upustit od přílišného utahování. (Vnější změny siluety ilustruje rozsáhlým obrazovým materiálem, např. viz *Obrazová příloha – obr. 3 a 4*)

Stratzova práce z počátku 20. století přináší cenné informace o snahách reformovat ženský šatník. Sám autor se domnívá, že tento trend „není ničím, než přechodnou módou“¹⁶, a vyzývá: „Neusilujme reformovati oděv, nýbrž začněmež s reformou obsahu, totiž ženy. Ptáme-li se nepředpojatě, jak možno cíle toho dosíci, tu odpověď jest jen jedna: Jediným prostředkem, aby žena

---

¹³ Kybalová, L., Herbenová, O. a Lamarová, M. *Obrazová encyklopedie módy*. Praha : Artia, 1973, s. 450.

¹⁴ Cunnington, C. W. , Cunnington, P. *The History of Underclothes*. New York : Dover Publications, 1992, s. 64.

¹⁵ Stratz, C.H. *Jak se ženy strojí*. Praha : Nakladatelství B. Kočího, 1908, s. 345.

¹⁶ Stratz, C.H. *Jak se ženy strojí*. Praha : Nakladatelství B. Kočího, 1908, s. 379.

stala se lepší a krásnější, je zdravá výchova dorůstajícího pokolení, směřující ku stejnoměrnému rozvoji těla. Reforma oděvu ženského je v rukou matek. Ale nedosáhnou cíle svého tím, budou-li se samy haliti ve fantastická roucha, nýbrž tím, že věnují tělům svých dcer nejbedlivější péči.¹⁷ Tato slova odrážejí ideové tendence, které se začínají prosazovat v druhé polovině devatenáctého století a postupně získávají stále větší vliv. Jde především o rozšiřování možností fyzického i duševního rozvoje žen, větší péče o ženské tělo a zdraví. Tyto okolnosti měly výrazný dopad na vznik podprsenky, čemuž je věnována druhá kapitola této práce.

1.3 Vliv textilně-technologických inovací na podobu spodního prádla

Vlastnosti materiálu používaného k výrobě spodního prádla zakrývajícího hrudník výrazně ovlivňovaly jeho možnosti plnit funkce, které od něj byly v různých dějinných epochách očekávány – ať už šlo o stažení poprsí, aby nepřekáželo, jeho tvarování, zvýraznění či podporu. Rozvoj technologií zpracování přírodních textilních materiálů a objev a výroba umělých vláken, k nimž v průběhu historického vývoje došlo, se přirozeně projeví i v oblasti konstrukce spodního prádla.

Nejstarším zpracovávaným vláknem je len. Dokládá to nález fragmentu lněné tkaniny z jeskyně u Nahal Hemar v Izraeli. Další nálezy potvrzující používání lnu jsou staré asi 8 tisíc let a pocházejí z raně neolitického sídliště v Çatal Hüyük v Turecku.¹⁸

Druhým z materiálů byla vlna, archeologické nálezy dokládající její používání v povodí Eufratu jsou datovány do 4. tisíciletí př. n. l. Bavlna se objevuje v údolí při řece Indu přibližně před pěti tisíci lety. Ve stejné době už

---

¹⁷ Stratz, C.H. *Jak se ženy strojí*. Praha : Nakladatelství B. Kočího, 1908, s. 379.

¹⁸ Shin, K. W. K. *The origins and evolution of the bra*. (Doktorská práce.) Newcastle : University of Northumbria, 2009, s. 41.

znají bavlnu i Inkové v Peru. Hedvábí pravděpodobně pochází z Číny. Legenda připisuje jeho objevení a rozvinutí jeho zpracování císařovně Hsi-Ling-Chi, která žila kolem r. 2640 př. n. l.

Bavlna se rozšiřuje v oblasti kolem Středoziemního moře po invazi Alexandra Makedonského do Indie ve dvacátých letech čtvrtého století před naším letopočtem.

Ke zhotovování prvních doložených kusů oděvu podobných podprsenice (jako byl řecký mastodeton a strofion či straphion a římské strophium) se však podle některých pramenů používala lněná tkanina a někdy též kozinka (v případě strofionu).¹⁹

V prvním století před naším letopočtem se v Evropě objevuje čínské hedvábí, tajemství jeho výroby však zůstává místním obyvatelům skryto až do šestého století našeho letopočtu. Ve 2. století n. l. je v řecké Élidě vypěstována první bavlna na evropské půdě.

Rokem 552, za vlády císaře Justiniána I., počíná v Evropě výroba hedvábí, jejím centrem se stává Konstantinopol – dvěma tamním mnichům se podařilo při návratu z cesty do Číny (údajně v dutinách vlastních poutnických holí) vynést tajně ze země několik kusů zárodků bource morušového (což byl čin, za nějž jim hrozil, byli-li by odhaleni, trest smrti). V osmém století pak Karel Veliký zakládá na území dnešní Francie dvě hedvábnická centra, Lyon a Rouen. Produkce tohoto materiálu se ve středověku zintenzivňuje. Ve 13. století se v tomto ohledu stávají významnými Benátky, kam se bourec spolu s technologií zpracování vlákna, jež vytváří, dostal po vyplnění Konstantinopole Benátčany během čtvrté křížové výpravy.

Ve středověku dochází též k rozšíření produkce vlny. V polovině dvanáctého století se těžištěm jejího zpracování stává Anglie.²⁰

---

¹⁹ Ewing, E. *Fashion in Underwear*. London : Batsford, 1974, s. 15.

²⁰ Segal, W.C., Editors of American Fabrics Magazine. (eds.). *Encyclopedia of Textiles*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1972, s. 154–158.

Středověké prádlo košilovitého střihu bývalo vyrobeno z konopí (to platilo hlavně pro chudší vrstvy, neboť šlo sice o tkaninu hrubou, ale zato velmi odolnou a trvanlivou), lnu a vlny. Pracovní odění legendárních zaměstnankyň lázní v době vlády krále Václava IV. (viz Obrazová příloha, obr. 5) se zřejmě lišilo podle postavení té které lazebnice – od košilek prostších, méně řasených a kratších, vyrobených z obyčejného lněného plátka až po úbory z velmi jemné, až transparentní tkaniny.²¹

Tradiční evropská plodina, len, je pěstován a zpracováván na lokální bázi, ovšem o zřejmě hojném používání především na venkově se dochovaly pouze zlomkovité informace.²²

Bavlník nebyl příliš zavedenou plodinou, významněji se bavlna začíná prosazovat až ve 13. století, kdy se centrem obchodu s ní stávají Benátky. Ve Francii produkce bavlněných tkanin nachází své místo koncem 16. století. Perkál²³ a bavlněný damašek²⁴ z Lyonu patří mezi nejžádanější textilie.²⁵ Obliba tohoto materiálu dále roste s příchodem průmyslové revoluce.

Při výrobě korzetů se z materiálů uplatňuje především len a vlna – především na nejspodnější vrstvy prádla, ve vyšších společenských vrstvách se používalo též hedvábí a zmíněné materiály nabývají podoby luxusních tkanin, jako je samet²⁶ nebo brokát²⁷. Jejich dekorativnost také do jisté míry závisela na tom, zda byl živůtek nošen jako spodní prádlo či jako svrchní oděv. Pruh látky už nebyl dostačujícím nástrojem – pro výrazné, deformující a často velmi bolestivé sešňěrování byl vyvinut složitý kus oděvu s množstvím výztuh

---

²¹ Kybalová, L. *Dějiny odívání – Středověk*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 181.

²² Jenkins, D. (ed.) *The Cambridge History of Western Textiles*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003, s. 179.

²³ Perkál – bavlněná hustě tkaná textilie (Segal, W.C., Editors of American Fabrics Magazine. (eds.). *Encyclopedia of Textiles*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1972, s. 571).

²⁴ Damašek – bavlněná či lněná hustá a lesklá tkanina (Teršl, S. *Abeceda textilu a odívání*. Praha : Noris, 1994, s. 35.

²⁵ Piveteau, É. *Underdressed*. Paris : Fitway Publishing, 2005, s. 213.

²⁶ Samet – bavlněná, lněná či hebvábná tkanina vyznačující se krátkým hustým a lesklým vlasem, patří mezi těžší látky (Máchalová, J. *Dějiny odívání – Móda 20. století*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 215).

²⁷ Brokát – hustě tkaná a těžká tkanina z hedvábí (Máchalová, J. *Dějiny odívání – Móda 20. století*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 212).

a tkanic. Na jeho výrobu se používalo tuhých tkanin a dřevěných hůlek nebo velrybích kostic.

Ve sbírkách některých muzeí, například Musée National du Moyen Age v Paříži či Museum at the Fashion Institute of Technology v New Yorku, se nacházejí také korzety, jejichž zhotovení se datuje do šestnáctého století a jsou celé vyrobené z kovu (viz Obrazová příloha – obr. 6). Není ovšem jasné, k jakým účelům sloužily. Zřejmě nebyly určeny pro módní nošení, ale byly navrženy jako ortopedické pomůcky k nápravě různých deformit páteře.²⁸

V polovině šestnáctého století tedy začínají být do látkových živůtků zakomponovávány výztuže z velrybích kostic, rohoviny a škrobeného plátna²⁹, neboť ať už je jejich funkcí stahovat a zplošťovat hrudník, nebo poprsí naopak pozdvihnout a zvýraznit, ženská silueta je čím dál pevněji sešněrovávána. Velrybí kostice mají pro plnění tohoto úkolu příhodné vlastnosti – díky své pevnosti tvoří základní kostru a zachovávají tvar korzetu, k jehož zhotovování jsou užívány i těžké a málo poddajné tkaniny, jejich relativní pružnost pak částečně supluje funkci elastických vláken (zvyšují přiléhavost oděvu). Kromě kostic je součástí podpůrného systému korzetu také centrální výztuž (ve francouzštině *busc*, anglicky *busk*), přišněrovaná tkanicemi na své místo ve středu jeho přední části. Bývá vyráběna ze dřeva či kovu. Kromě zpevnění tvaru prádla přispívá také k jeho fixaci na místě. Některé zachované exempláře těchto výztuží ze sedmnáctého století jsou zdobeny rytinami – obrázky (Kupid, srdce v plamenech apod.) nebo i krátkými texty (většinou romantického charakteru). V polovině 17. století se v důsledku módy objemnějšího poprsí objevují vycpávky, mající zpravidla podobu látkových polštářků, kterými si ženy s menšími ňadry vycpávaly své klenuté korzety (viz Obrazová příloha, obr. 7). Z materiálů jsou v oblibě hedvábné tkaniny

---

²⁸ Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005, s. 5.

²⁹ Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005, s. 6.

s hladkým povrchem a lesklým efektem, jako jsou atlas a satén, na zdobení jsou používány krajky.³⁰

Zmíněné materiály doprovázejí korzet de facto celou dobu jeho existence (viz Obrazová příloha, obr. 8). Totéž by se dalo tvrdit o diskuzích mezi zastánci a odpůrci tohoto kusu oděvu, jimž je věnován prostor v mnoha pracích o něm pojednávajících³¹. Méně známé rozpory, které s ním souvisejí, se týkají samotné jeho výroby, a to mezi cechy krejčích a švadlen. V největší intenzitě se projevily ve Francii a na Britských ostrovech. Ženy se snaží v oblasti výroby dámského prádla, která je do té doby ovládána muži, samostatně prosadit v poslední čtvrtině sedmnáctého století (významným krokem na této cestě je založení cechu švadlen v roce 1675 v Paříži). Jednak je jim ze strany mužů upíráno členství v cechu krejčích, dalším argumentem je ochrana dobrých mravů a počestnosti zákaznic, neboť se postupně začínají objevovat zprávy o různých nešvarech, k nimž v krejčovských dílnách dochází, například okukování, osahávání a jinému nemístnému chování ze strany krejčího³². V průběhu sedmnáctého a osmnáctého století se ženám nejen podaří vydobýt si právo působit v této oblasti, časem tuto doménu zcela ovládají³³. Je otázkou, zda na tento vývoj mohl mít vliv také posun v módních preferencích, v jehož důsledku zmíněné kusy oděvu nejsou již tak silně vyztužovány.³⁴ Někteří autoři ovšem naznačují, že příčinný vztah těchto jevů je obrácený, tedy že uplatnění žen v této oblasti vedlo k úbytku výztuží a zvýšení pohodlnosti prádla.³⁵ (Uplatnit se ve skutečnosti mohly i faktory zcela jiného charakteru, například ryze praktické – korzet v době baroka mohl být

---

³⁰ Kybalová, L., Herbenová, O. a Lamarová, M. *Obrazová encyklopedie módy*. Praha : Artia, 1973, s. 450.

³¹ Např. Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005, kapitoly 2 a 3; Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 188 ad., 195 ad.

³² Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 188.

³³ Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005, s. 16 – 17.

³⁴ Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005, s. 18.

³⁵ Piveteau, É. *Underdressed*. Paris : Fitway Publishing, 2005, s. 45.

vyztužen až jedním kilogramem kostic³⁶, což z něj činilo jednak značně nákladnou a také těžkou záležitost).

V 18. století je spodní prádlo vyráběno z klasických materiálů, jako je len a vlna, luxusnější hedvábí a bavlna, na korzety jsou používány pevné tkaniny, které vydrží namáhání při šněrování a zároveň jsou jemné (viz Obrazová příloha, obr. 9) – různé druhy damašku, hedvábný brokát, satén³⁷ a další. Na přelomu 18. a 19. století, a to především ve Francii, jsou v módě jednoduché spodní oděvy, trikoty a živůtky bez výztuží. Na první pohled by se mohlo zdát, že šlo o „zdravou“ módu respektující tělo ženy, ovšem i v tomto případě docházelo k iracionální výstřelkům ohrožujících zdraví. Prádlo totiž bylo velice tenké a vůbec nechránilo před chladem, což ještě zhoršovala ve Francii poměrně rozšířená praktika svrchní šaty namáčet, aby k linii těla lépe přilnuly. Ženy tak často postihovala tzv. „mušelinová nemoc“, neboli zánět vaječnicků a podobné choroby³⁸.

Od počátku sedmnáctého do poloviny devatenáctého století též dochází k výraznému technologickému posunu v textilním průmyslu. Lidská a koňská síla jsou ve výrobě nahrazeny prací páry. Hlavním producentem textilu se stává Velká Británie. Jsou vynalezeny nové tkací stroje a další zařízení rozvíjející možnosti zpracování přírodních vláken.

Proměňuje se samozřejmě i oblast výroby spodního prádla podporujícího ňadra. V první polovině devatenáctého století dochází k významným posunům ve vývoji spodního prádla podporujícího ňadra. Do té doby ručně a na zakázku zhotovované zboží se stává předmětem průmyslové produkce. V roce 1839 získává švýcarský podnikatel Jean Werly patent na strojově vyráběné, na stavu tkané korzety a zakládá ve Francii první továrnu na výrobu korzetů. Zatímco dříve byly korzety nákladnou záležitostí pro bohaté dámy, spojenou s otázkou prestiže, u méně movitých pak představovaly spíše sváteční oděvní, nyní se stávají díky sériové výrobě cenově dobře dostupnými – rostou možnosti

---

³⁶ Lenderová, M. *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta, 1999, s. 154.

³⁷ Satén – bavlněná nebo hedvábná tkanina, hustá, s lesklým a hladkým povrchem (Máchalová, J. *Dějiny odívání – Móda 20. století*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 215).

³⁸ Lenderová, M. *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta, 1999, s. 153.

nabídky a s nimi i snaha vytvářet větší poptávku. Módní a společenské časopisy se hemží reklamami na korzety mnoha typů. Všechny samozřejmě „nutně“ patří k výbavě správné dámy. Počet kusů tohoto prádla v ženských šatnících stoupá.

Produkce konfekce se stále zdokonaluje. Rozšiřuje se výroba trikotového a pleteného prádla, objevuje se první označování velikostí, do výroby jsou zapojeny elektrické šicí stroje³⁹. Zvyšuje se produktivita, snižují se ceny výrobků.

Technický rozvoj ovlivňuje též změny v oblasti materiálů. Trikotýn (obchodní název pro tehdy nejběžnější pleteninu) postupně vytlačuje i velmi jemné plátěné a bavlněné tkaniny (např. batist⁴⁰), které nemohou konkurovat jeho jemnosti a pohodlí a poddajnosti z něj vyrobeného prádla.

Systém kostic a šněrovadel dostává alternativu v podobě gumy, která konečně přináší dlouho hledanou a vytouženou pružnost. Kromě velrybích kostic se používají též výztuže z nerezavějící oceli, jejichž výhodou je větší odolnost, neboť přírodní kostice pod větším nápoem způsobeným například při předklonu praskaly. To zaprvé podstatně snižovalo komfort jeho údržby (bylo potřeba kostice měnit), zadruhé se tak zkracovala životnost korzetu (když již oprava nebyla možná) a zatřetí tím mohlo být ohroženo zdraví nositelky. Další používanou náhradou (často v kombinaci s ocelí) byl celuloid, tavitelný a tvárný plast vynalezený v polovině 19. století.

Koncem téhož století vedou intenzivní experimenty k vytvoření prvních vláken umělých. Přechodem mezi přírodními a syntetickými vlákny je rayon, neboť je vyráběn uměle, ovšem z přirozeně se vyskytujících polymerů. Je získáván z viskózy, kapalné látky z chemicky upravené přírodní celulózy. Způsoby jeho produkce byly zdokonalovány už od poloviny 19. století. Významnou měrou se na vývoji těchto postupů podílel například Hilaire de

---

³⁹ Lenderová, M. *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta, 1999, s. 28.

⁴⁰ Batist – velice jemná poloprůhledná tkanina vyráběná z bavlny (Máchalová, J. *Dějiny odívání – Móda 20. století*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 212).

Charbonnet, který byl studentem Louise Pasteura.⁴¹ Od roku 1903 je rayon průmyslově vyráběn, a to v Anglii. Během první světové války jeho výroba dokonce nahrazuje produkci vlny.

Jeho poměrně nízká stálost a krátká životnost (jeho vlastnosti byly v průběhu 20. století dále vylepšovány) je poněkud problematická, ovšem textilie z něj skvěle imituje (svou stukturou i na dotek) materiály z přírodních vláken. Navíc se snadno se barví a jeho výroba je ve srovnání s produkcí pravého hedvábí ekonomicky výhodnější. Zboží z něj vyrobené je tedy levnější a i méně majetné ženy si mohou dopřát luxusně vyhlížející spodní prádlo z materiálu připomínajícího satén či hedvábí.

V závěru dvacátých let zahajuje významná americká chemicko-technologická společnost DuPont výzkumy týkající se molekulárního charakteru textilních vláken. Výsledkem tohoto snažení je vynález první syntetické gumy (neoprénu) a polovině 30. let též nylonu (zásluhy za obě patří chemiku Wallaci Carothersovi).⁴² V roce 1940 se nylon objevuje na americkém trhu. Roku 1959 ohlašuje společnost DuPont plán vyrábět své nově vynalezené elastické vlákno Lycra. Od té doby vzniká celá řada dalších vláken s rozmanitými obchodními názvy – Dynel, Dacron, Zefran a další – a jejich použití se stává díky jejich příznivým vlastnostem (např. snadná údržba, vysoká odolnost) velmi rozšířené.

Proces zdokonalování materiálů pro výrobu spodního prádla pokračuje neustále. Jsou vynalézána stále nová vlákna. Jejich specifické vlastnosti přispívají k vysoké „specializaci“ jednotlivých typů prádla, „funkční prádlo“ je stále častěji užívaným slovním spojením. Cílem nových materiálů je rozvíjet schopnost určitého druhu spodního oděvu plnit daný účel: cílem je ještě prodyšnější prádlo na sport, pružnější a pohodlnější prádlo pro tvarování postavy, ještě luxusněji vyhlížející *lingerie*.

---

⁴¹ Segal, W.C., Editors of American Fabrics Magazine. (eds.). *Encyclopedia of Textiles*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1972, s. 182.

⁴² Wallace Carothers : 1928. http://www.dupont.com/heritage/touchpoints/tp_1928/overview.shtml. 7.9.2008.

Druhou pozorovatelnou tendencí, která platí pro oděvní materiály obecně, je snaha obohatit tradiční repertoár funkcí oblečení o další, méně obvyklé – vznikají například fotosenzitivní textilie či materiály, které obsahují optická vlákna nebo uvolňují do těla nositele léčebné látky.⁴³ Jak se moderní technologie uplatňují při výrobě a rozšiřování užitekových možností podprsenky, se pokouším ilustrovat v následující kapitole.

---

⁴³ Tao, X. (ed.) *Smart fibers, fabrics and clothing*. Cambridge & Boca Raton (FL) : Woodhead Publishing & CRC Press, 2001, s. 4–5.

2 PODPRSENKA – POČÁTKY A EVOLUCE

Koncem 19. století dosahuje deformace ženského těla svého vrcholu – do módy se dostává tzv. esovitá linie těla, korzet se prodlužuje až na boky a má za úkol nejen zvýraznit poprsí a pas jejich těsným sešněrováním, ale zároveň zplošťováním břicha tlačit spodní část trupu a pánev dozadu a horní část trupu dopředu. Na množící se námitky odborníků vůči této nepřírozené deformaci postoje a požadavky žen na větší flexibilitu oděvu reagují výrobci korzetů tím, že na trh uvádějí stále nové druhy pro různé příležitosti – kromě výše zmíněných, které můžeme nazvat společenské, také domácí, zdravotní, těhotenské, kojící, sportovní, jezdecké, koupací, „do Indie a horkého podnebí“⁴⁴ a jiné. Tyto modely jsou ovšem stále vyztuženy a neskýtají možnost přirozeného pohybu. Příchod nového kusu oděvu, tzv. kamizoly, což je „nevyztužená, těsná, vpředu zapínaná jupka s krátkými rukávy z bílého plátna nebo bavlny, která se nosila přes korzet, ale také místo korzetu, po roce 1880 hlavně jako živůtek pod blůzu (...)“⁴⁵, naznačuje, že i přes všechny modifikace ve jménu pohodlí šněrovaček se jejich móda blíží ke svému konci.

Ženské emancipační hnutí v této době sílí, aby brzy oslavilo první významné úspěchy v boji za aktivnější roli žen ve společnosti (např. možnost vysokoškolského studia). Ženy si nacházejí též cestu k rekreační fyzické aktivitě, rozvíjí se organizovaný ženský sport. Tato činorodost vyžaduje pohodlnější, méně svazující oděv. Korzet je v tomto kontextu vnímán jako překážka v naplňování nového životního stylu. Německý fyziolog Gustav Jäger propaguje svou novou koncepci spodního prádla, jež klade důraz na

---

⁴⁴ Z reklamy na korzety londýnské firmy Hancock and James (Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005, s. 64).

⁴⁵ Kybalová, L. *Dějiny odívání – Doba turnýry a secese*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 71.

pohodlí a úspornost⁴⁶. Vzniká řada návrhů na reformu ženského oděvu, jejich základní charakteristikou bývá splývavost.

Na přelomu 19. a 20. století se také začíná na obzoru rýsovat i samotná podprsenka. Řada módních návrhářů vyjadřuje svou opozici vůči pevnému sešňerování a představují své modelky v nevyztužených korzetech. Někteří z nich se dokonce prohlašují za vynálezce podprsenky, například významný francouzský módní návrhář přelomu století Paul Poiret. Tento velice energický, ambiciózní, plodný a vlivný designér, který byl v prvním desetiletí dvacátého století na vrcholu své slávy (oblékal třeba Sarah Bernhardtovou či Isadoru Duncanovou⁴⁷), kategoricky odmítal klasický korzet a sám sebe označoval za „osvoboditele ženského poprsí“. Jeho modely byly na svou dobu neobvykle odlehčené, zjednodušené a uvolněné a nevyžadovaly nošení žádného stahujícího prádla, čímž se výrazně odchylovaly od stále převládajícího trendu. Možná tedy podprsenku navzdory svými prohlášením nevyznalezl, ale bezesporu významným dílem přispěl k jejímu vývoji.

Setkáváme se tedy s nabídkou širší než kdy předtím, jejíž současná rozmanitost je výsledkem zachování řady „evolučních inovací“ vzniklých díky intenzivnímu vývoji výrobních technologií a materiálů v oblasti textilního průmyslu.

Kybalová zmiňuje v souvislosti s proměnou korzetu v podprsenku dva důležité přechodové prvky, a to tzv. léčebný korzet, který byl narozdíl od původního modelu opatřen ramínky, a pak tzv. reformní šňerovačku, „(...) která se od poloviny devadesátých let nosila pod sportovní a vycházkové šaty – byla také upevněná na ramínkách, sahala jen těsně pod prsa, byla vyztužená kosticemi, její základní tvar už se od podprsenky nijak výrazně nelišil.“⁴⁸

Takových kusů oděvu, které by mohly být označeny za předchůdce či první exempláře podprsenky, se v této době nezávisle na sobě objevuje celá řada. Na

---

⁴⁶ Kybalová, L. *Dějiny odívání – Doba turnýry a secese*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 70.

⁴⁷ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 36.

⁴⁸ Kybalová, L. *Dějiny odívání – Doba turnýry a secese*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 126.

Světové výstavě v roce 1900 v Paříži představuje mladá korzetiérka jménem Herminie Cadolle poprvé svůj nejnovější vynález – corselet-gorge⁴⁹ (viz Obrazová příloha, obr. 10). V sezoně 1899-1900 je v nabídce jistého francouzského obchodního domu možno nalézt tzv. soutien-gorge, tedy v překladu „podpěru krku“ (viz Obrazová příloha, obr. 11). Tento výraz se ve francouzštině pro podprsenku používá dodnes.

O sedm let později se na francouzském trhu objevuje „soutien-gorge de Mme Seurre“, jejíž pevnost nezajišťují výztuže, nýbrž speciální střih, a postupně řada dalších modelů. V českém módním časopise Bazar (původně módní příloha časopisu Květy, od devadesátých let 19. století je pak vydáván samostatně) z konce roku 1892 (16.12.) existuje zmínka o „prsošpínce Sappfo“, první předzvěsti podprsenky v českých zemích⁵⁰. V českém prostředí se můžeme setkat hned s několika zajímavými výrazy nesoucími se v obdobném duchu – kromě „prsošpínky“ je to například „poprsní živůtek“ nebo „náprsní držadlo“⁵¹.

Řady proto-podprsenek rozšiřuje v roce 1904 „brassière“, jemný a lehký kus spodního oděvu zdobený krajkami, uvedený na trh americkým výrobcem korzetů Charlesem DeBevoisem.⁵² (Francouzský výraz brassière původně označoval přiléhavý dětský kabátek či živůtek. Poté, co se stalo též označením pro podprsenku, byl převzat do anglického jazyka, v němž je v tomto smyslu nyní používán. Byla z něj odvozena také hovorovější varianta stejného významu, „bra“.) Podobné modely se samozřejmě paralelně prodávají na obou stranách Atlantiku (viz Obrazová příloha, obr. 12).

Roku 1914 byl v USA patentován první vynález blízký dnešní podprsence. Patent získává Američanka jménem Mary Phelps Jacob. Tato mladá žena se jednoho večera roku 1913 při přípravě do společnosti rozhodne neobléknout si obvyklý večerní korzet a s pomocí služebné si zhotoví lehkou, pohodlnou a

---

⁴⁹ Piveteau, É. *Underdressed*. Paris : Fitway Publishing, 2005, s.152.

⁵⁰ Uchalová, E. *Česká móda 1870 – 1918*. Praha : Olympia a UPM, 1997, s. 26.

⁵¹ Kybalová, L. *Dějiny odívání – Doba turnýry a secese*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 244.

⁵² Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 33.

pod šaty nenápadnou podprsenku ze dvou hedvábných kapesníků a stuhy. Její vynález vzbudí zájem a několik přítelkyň ji požádá, aby jim také takový kus prádla zhotovila. Jacobová se rozhodne svůj nápad zpeněžit a nechává si jej v roce 1914 patentovat⁵³ (viz Obrazová příloha, obr. 13). Vymýšlí pro něj obchodní název Backless Brassiere a snaží se s ním prosadit na trhu pod jménem Caresse Crosby. Příliš se jí nedaří, a tak patent prodává ještě téhož roku za 1500 dolarů americké firmě Warner Bros Co.⁵⁴, která se dosud specializovala především na zdravotní korzety a jejich propagaci⁵⁵.

Charakteristickým znakem těchto prvních návrhů je to, že na rozdíl od později vynalezených modelů prsa neoddělovala od sebe, poprsí bylo formováno jako jeden celek. Oddělené košíčky se objevily až roku 1916.⁵⁶

Zde je na místě také podotknout, že vynález podprsenky neznamenal okamžitý konec korzetů. Stále je nosily hlavně ženy středního a vyššího věku a ženy pohybující se v konzervativním prostředí. Některé ženy, zvláště ty, co se již od mládí podřizovaly módě systematického těsného sešněrovávání, mívaly také ochablé určité podpurné svaly trupu a déle trvající nenošení korzetu jim mohlo způsobovat nepohodlí, či dokonce zdravotní obtíže. Dalším důvodem byla setrvalá intenzivní propagace tohoto kusu dámské garderoby jeho výrobci, v jejichž zájmu bylo udržet co možná největší poptávku a zákaznictvo a nepřijít o svůj zdroj zisků. Korzety se tedy nadále se používaly a také se vyvíjely: byly zpravidla delší a tvarovaly hlavně pas a boky, některé modely začínaly až pod ňadry (zhruba v oblasti bránice) a nosily se v kombinaci s podprsenkou. Postupně sice tento kus prádla ustoupil do ústraní, ale v průběhu druhé poloviny dvacátého století se několikrát opět vynořil, kupříkladu ve spojitosti s módou zvanou new look, s níž přišel francouzský návrhář Christian Dior ve druhé polovině 40. let 20. století. Také byl používán v prostředí populární hudby, tentokrát především jako nástroj provokace.

---

⁵³ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 32.

⁵⁴ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 199.

⁵⁵ O'Hara Callan, G. *Dictionary of Fashion and Fashion Designers*. London : Thames and Hudson, 1998, s. 255.

⁵⁶ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 40.

(Nošením pobuřujícího spodního prádla při svých vystoupeních proslula třeba zpěvačka Madonna – viz Obrazová příloha, obr. 14.)

V průběhu první světové války se rozvoj podprsenky zbrzdil – hlavním důvodem byl nedostatek materiálů. Na druhou stranu oslabilo pozice korzetu – ženy ve velké míře zastoupily v různých zaměstnáních muže povolane do zbraně a korzet jim v tom spíše překážel a také poklesla jeho výroba. Ženy byly vyzývány, aby si nové nekupovaly a upravovaly své starší modely. Textilie byly nedostatkové a navíc po oceli, z níž se vyráběly kostice, byla velká poptávka. Stephanie Pedersen uvádí v souvislosti s tím zajímavý detail (který mimo jiné ilustruje, jak silně byly korzetové konstrukce vyztuženy): po vstupu USA do války roku 1917 a poklesu zásob kovů apelovali američtí představitelé obrany a zbrojního průmyslu na ženy, aby nekupovaly korzety, neboť je pro jejich výrobu používána ocel. Díky tomu bylo ušetřeno 28 000 tun tohoto kovu.⁵⁷

Po válce se výroba podprsenek díky nově vyvinutým či zdokonaleným materiálům určených v době konfliktu pro válečné účely posunovala rychle vpřed. Mnoho výrobců korzetů částečně nebo úplně přešlo na výrobu podprsenek (například značka Berlei z australského Sydney, která produkovala korzety a podprsenky pro velkoobchody a proslula tím, že ve 20. letech navrhovala a tvořila své modely na základě antropometrických výzkumů prováděných Sydney University⁵⁸). V té době bylo jednou z funkcí podprsenky hrudník zplošťovat, neboť byl v módě chlapecký tvar postavy. Zpočátku byla většina modelů bez kostic. V roce 1927 přichází společnost Maidenform s podprsenkou, která poprsí podporuje, ale neomezuje jeho přirozený objem. Ida Rosenthal, která se svým manželem Williamem Maidenform Company založila, stojí za vznikem systému rozlišení košíčků podle velikosti (označené písmeny A, B, C, D).⁵⁹ Dvacátá léta také přinesla nastavitelná ramínka. Americká firma Kestos Company uvedla ke konci

---

⁵⁷ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s.40.

⁵⁸ O'Hara Callan, G. *Dictionary of Fashion and Fashion Designers*. London : Thames and Hudson, 1998, s. 32.

⁵⁹ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 53.

dekády na trh model s trojúhelníkovitými košíčky se záševky a pružnými ramínky, jež se na zádech křížily a zapínaly se vpředu pod ňadry.⁶⁰

Ve 30. letech se zrodily kosticové podprsenky bez ramínek, jež získaly popularitu díky tehdejší hvězdě Hollywoodu Mae West. Ta byla obdařena bujným poprsím a nosila šaty bez ramínek s širokým a hlubokým výstřihem. Objemnější hrudníky jsou opět v módě. Ženám s menšími prsy pomáhají vycpávky a také první podprsenky s košíčky s kruhovými švy, které díky svému kónickému tvaru pomáhají vytvářet dojem větších ňader.⁶¹ (Viz Obrazová příloha, obr. 15)

Podprsenka Maidenform Brassiere, která se objevuje v polovině třetí dekády a nabízí alternativu k „plochému vzhledu“ v podobě poprsí fixovaného nenásilně v přirozené pozici, využívá právě vhodně umístěných švů a patentek. (Jednou z tváří značky Maidenform se ve čtyřicátých letech stává hollywoodská herečka Jane Russell – viz Obrazová příloha, obr. 16). Revoluci v této oblasti přináší v polovině třicátých let vynalezené vlákno Lastex. Stává se velmi populárním a je následováno dalšími elastickými vlákny. Vyrábí se lastexový batist, satén, krajka s lastexovým vláknem a řada dalších.

Nedlouho před vypuknutím druhé světové války oznamuje firma DuPont první výsledky ve výzkumu textilií, který zahájila koncem 20. let – vyvinutí vysoce odolného umělého vlákna, nylonu. První výrobky z něj jsou uvedeny na americký trh ještě před vstupem Spojených států do války, ale poté už je veškerá jeho produkce rezervována pro válečné účely. Průmysl výroby spodního prádla je v útlumu. Přírodní i umělé textilie, ocel a guma, vše je nedostatkovým zbožím – padáky, zbraně a informační technologie mají přednost. Výrobci se soustředí na armádní zakázky (společnost Maidenform vyráběla kupříkladu vestičky pro poštovní holuby⁶²).

---

⁶⁰ O'Hara Callan, G. *Dictionary of Fashion and Fashion Designers*. London : Thames and Hudson, 1998, s. 43.

⁶¹ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 57.

⁶² Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 203.

Po skončení konfliktu však přichází renesance odvětví. V roce 1946 vznikají první dvojdílné plavky neboli bikiny, a na scénu se vrací korzet, aby vytvářel siluetu vosího pasu u Diorových luxusních modelů.

Druhá válka přináší stejně jako ta předešlá obohacení výběru textilních vláken pro výrobu podprsenek. Ideálem krásy jsou plné tvary. Móda výrazného poprsí kuželovitého tvaru, která se započala již před válkou, dosahuje svého poněkud bizarního vrcholu, a to díky dalšímu rozvoji technologických možností: „Začaly se používat nové technologie tkaní, ‚kroucené‘ nebo křížované‘ stehy, které vytvářely kónicky tvarované košíčky do podprsenek. Tyto ‚torpédovité‘ podprsenky způsobovaly, že každý prs vypadal jako projektil nachystaný k vystřelení.“⁶³ Plného poprsí je možno docílit také některými z široké nabídky vycpávek (od těch obyčejných z pěnové gumy až po libovolně dofouknutelné vycpávky podobné balonkům⁶⁴ – viz Obrazová příloha, obr. 17).

V padesátých letech kulminuje trend velkých ňader, podprsenky jsou vyztužovány a vycpávány a populární jsou výrazně zašpičatělé košíčky s kruhovými švy. (Právě takové použil o třicet let později návrhář Jean-Paul Gaultier, když vytvářel speciální kostýmy pro výše zmíněnou zpěvačku Madonnu). Nelze opomenout ještě jeden důležitý moment tohoto období, kterým je prudký nárůst popularity syntetických vláken, jako byl nylon (v Československu známý pod označení silon) nebo trikotin. (Viz Obrazová příloha, obr. 18)

Rok 1959 přináší další převratný objev v dějinách podprsenky – syntetické vlákno s názvem elastan, čili spandex. I u jeho zrodu stojí firma DuPont. Ta jej o rok později uvádí na trh pod obchodní značkou Lycra®. Vlákno se vyznačuje výjimečnou pružností, je pevnější a odolnější než jeho hlavní konkurent přírodního původu, guma. Lycra skvěle uspokojuje dlouho nedokonale řešenou potřebu pružnosti. Spodní prádlo z něj vyráběné si brzy získává velkou oblibu, která přetrvává až do dnešní doby. Dodnes se přidává

⁶³ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 204.

⁶⁴ Ewing, E. *Fashion in Underwear*. London : Batsford, 1974, s. 119.

se do širokého spektra textilií a najdeme jej nejen ve spodním prádle, ale de facto v jakémkoli přiléhavějším kusu oděvu.

Na počátku 60. let se dostává do období dospívání generace dětí počatých v baby-boomu poválečného období. Na americký trh jsou uvedeny první modely spodního prádla určeného speciálně pro náctileté dívky. Adolescenti začínají být vnímáni jako potenciální spotřebitelé a cílová skupina reklamních kampaní.⁶⁵ Roku 1966 se stává známou modelka Twiggy, která budila pozornost svou hubeností a dětskými rysy postavy, a zakládá nový trend. Je proto zvláštním paradoxem, že se v této době, kdy bylo módní mít plochý hrudník, zrodila tzv. „push-upka“, tedy typ podprsenky speciálně navržený tak, aby ňadra „tlačil nahoru“ (anglicky „push up“) a poprsí působilo plněji a objemněji. Na trh ji po názvem Wonderbra uvedla jedna kanadská firma roku 1964, populární se však stala až devadesátých letech. Zatím se prosazují především novinky ze strečových materiálů, které poskytují ňadrům podporu, ale zároveň kopírují přirozenou linii těla. Návrhář Rudy Geirnreich přichází v roce 1965 s tzv. „ne-podprsenkou“ („no-bra“), která je z pružného a průsvitného materiálu, který ji činí takřka neviditelnou a vytváří provokativní dojem, že nositelka na sobě žádnou podprsenku nemá. Koncem šedesátých let je v určitých kruzích módní podprsenku nenosit a vyjádřit tak svůj pozitivní postoj k idejím feminismu a protest proti všem formám vnějšího útlaku, jehož se právě ona stává symbolem.⁶⁶

Ne všechny ženy však podprsenku kategoricky odmítají. Poddajné, přiléhavé, co nejméně nápadné a co nejpřirozenější modely nicméně patří v sedmdesátých letech mezi ty nejvíce oblíbené. Také vzniká nové a rychle se rozvíjející odvětví trhu – sportovní podprsenky. V osmdesátých letech se trend obrací zpět k velkým ňadrům a v módě jsou bohatě zdobené luxusní modely dodávající ňadrům větší objem. Zvláště v Británii a Spojených státech roste počet žen, které se rozhodnou pro operativní zvětšení poprsí pomocí silikonových implantátů. Postupně ovšem vychází najevo, že tyto zákroky a

---

⁶⁵ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 81.

⁶⁶ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 207.

používané „vnitřní vycpávky“ mohou být zdraví nebezpečné, stále častěji se hovoří o riziku jejich prasknutí. Roku 1992 jsou dokonce implantáty se silikonovým gelem v USA zakázány.⁶⁷ Georgina O'Hara Callan vnímá tuto skutečnost jako jednu ze zásadních příčin masivního nárůstu oblíbenosti podprsenky s efektem push-up⁶⁸. Ta je znovuobjevena v roce 1991, kdy ji nosí především modelky. V následujících třech letech se Wonderbra stává hitem, mimo jiné i díky dobře propracovanému marketingu (tváří kampaně je byla například modelka českého původu Eva Herzigová). Postupně takřka každá značka spodního prádla představuje vlastní verzi „push-upky“ – objevuje se Ultrabra, Superboost, Miracle Bra a řada dalších. I v současné době patří tento typ podprsenky mezi „stálíce“ módních trendů spodního prádla (viz Obrazová příloha, obr. 19).

Umělá vlákna se stávají pro moderní oděvní průmysl nenahraditelnými.⁶⁹ Jsou klíčová pro vývoj komfortních a efektivních sportovních podprsenek, umožňují výrobu přiléhavých a „neviditelných“ modelů 70. let (viz Obrazová příloha, obr. 20) i luxusních modelů populárních v letech osmdesátých z imitací sametu, saténu či hedvábí.

Textilie, které se z umělých vláken zhotovují, jsou stále vylepšovány – ať už jde o jejich absorpční kvality, nebo naopak prodyšnost, či nároků na údržbu. Při jejich propagaci je kladen čím dál větší důraz na komfort a schopnost plnit individuální potřeby každé ženy v její jedinečnosti. Na trhu najdeme modely pro různé typy poprsí určené k různým účelům – mohou být vyztužené, vycpané, strečové, bez ramínek, bez zadního dílu (pro šaty s hlubokým výstřihem na zádech), mohou být určeny dospívajícím dívkám, pro těhotné a kojící ženy, pro sport...

Marketing nabývá na důležitosti. Materiály jsou sice stále zdokonalovány, ale v nabídce se objevují častěji osvědčené modely pod novými značkami než

---

⁶⁷ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 94.

⁶⁸ O'Hara Callan, G. *Dictionary of Fashion and Fashion Designers*. London : Thames and Hudson, 1998, s. 44.

⁶⁹ Hlaváčková, K. a kol. *Česká móda 1940 – 1970 (Zrcadlo doby)*. Praha : Olympia (ve spolupráci s UPM Praha), 2000, s.100.

technologické inovace. Výrazným trendem je spojování známých tváří s produkcí spodního prádla – nejde pouze o jeho prezentaci na topmodelkách, celebrity z nejrůznějších oblastí masové kultury navrhují vlastní řady prádla (je otázkou, zda tomu tak opravdu je). Jako příklad můžeme uvést třeba australskou zpěvačku Kylie Minogue či její krajanu, topmodelku a herečku Elle MacPherson.

Zajímavějším než propojení tohoto sektoru oděvního průmyslu se světem showbusinessu se může jevit jeho spolupráce s oblastí vědy, které jsem naznačila v předchozí kapitole.

Příkladem takovéto fúze může být i podprsenka, která „chrání před rakovinou“: V roce 2002 vědci z De Montfortovy univerzity v Leicesteru ve Velké Británii představili podprsenku, která je díky zabudovanému mikročipu schopna monitorovat případný výskyt změn ve tkáni ňader, které by mohly znamenat vznik nádoru, a svou nositelku na něj upozornit. Čip vyhodnotí šíření slabého elektrického impulzu vyslaného do prsů a základě abnormalit v jeho šíření pak rozpozná maligní novotvar.⁷⁰

---

⁷⁰ *Electronic bra detects cancer.* <http://www.encyclopedia.com/doc/1G1-88268763.html>. 12.8.2010.

3 PROMĚNY FUNKCÍ A SYMBOLICKÉHO VÝZNAMU PODPRSENKY

V průběhu více než stoleté historie podprsenky se měnila nejen její podoba, ale i role, které plnila a hlavně – které jí byly připisovány. V této části práce se je pokusím nastínit.

Nejprve by se ráda zmínila obecněji o funkcích spodního prádla. C. Willet a Phillis Cunningtonovi jmenují v úvodu své práce zabývající se vývojem spodního prádla na Britských ostrovech pět základních funkcí, které prádlo plnilo v průběhu svého vývoje.⁷¹

Zaprvé slouží spodní prádlo jako ochrana před chladem (proto je zajímavým paradoxem, že ženy měly celou dobu až do devatenáctého století de facto holá stehna – spodní kalhotky se stávají běžnou součástí ženského oděvu až v devatenáctém století⁷²).

Vedle toho utváří siluetu, na níž spočívá svrchní oděv. Výše uvedení autoři poznamenávají, že v průběhu vývoje módy kopíroval oděv mnoho rozličných siluet ženského těla – vyjma skutečného tvaru, které ženské tělo má. M. Yalom tuto tendenci ve své knize vystihuje slovy: „Už od pozdního středověku, kdy byly vynalezeny korzety, těžila móda z neustálého rozvoje spodního prádla odpovídajícího proměňujícím se představám o ideální ženské postavě. Snahy formovat ženské tělo, zahalovat je, lisovat, vycpávat, modelovat nebo ‚drezírovat‘, či dokonce mrzačit, jsou dnes tak hluboce vryty do kolektivního povědomí, že jen stěží můžeme hovořit o ‚přirozeném těle‘.“⁷³

---

⁷¹ Cunnington, C. W. – Cunnington, P. *The History of Underclothes*. New York : Dover Publications, 1992, s. 14.

⁷² Lenderová, M. *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta, 1999, s. 139.

⁷³ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 183.

Dále plní spodní prádlo funkci hygienickou, tedy především zajišťuje ochranu svrchního oděvu před tělesnými nečistotami. Po jistou dobu to byl aspekt velmi důležitý, neboť kupříkladu v období od středověku až do 18. století nebyla tělesná hygiena příliš pěstována.

Dalším uváděným účelem, který je velmi podstatný a neměl by být opomíjen, je propojení spodního prádla s erotikou. Jde o oblast rozsáhlou a do jisté míry problematickou. Není třeba zcela jasné, jak dlouhou má historii. Joanne Entwistle tvrdí, že do devatenáctého století spodní prádlo erotickou funkci nemělo.⁷⁴ Cunningtonovi oproti tomu uvádějí, že se tento jev poprvé objevil v renesanci, a dokonce připouštějí, že se vyskytoval již dříve, ačkoli šlo o výjimečné případy. V této souvislosti se zmiňují o existenci dobových vyobrazení, které tyto výjimky zachycují. Není vyloučeno, že by k nim mohla patřit i slavná Bible Václava IV. z doby okolo roku 1400, která oplývá četnými vyobrazeními sličných pražských lazebnic oděných pouze do bílých plátěných košil s ramínky.

Poslední funkcí, o které C. Willet a Phillis Cunningtonovi hovoří, je zdůraznění sociální odlišnosti, což je téma složité a obsáhlé. Pro stručné vysvětlení můžeme zjednodušeně říci, že každá společenská vrstva má svá specifika mj. i v přístupu ke spodnímu prádlu, jako je například různá kombinace používaných prvků (počet spodniček, nošení korzetu), přípustná míra odhalení, ale také použitý materiál (drahé textilie odlišující „gentlemana“ od „nádeníka“) a volené barvy (zářivě bílé límečky a manžety košil, které mají demonstrovat, že jejich nositel se rozhodně nezabývá prací, při níž je možno se ušpinit).

Budeme-li souhlasit s tím, že ňadra jsou základním ženským atributem, jak tvrdí M. Yalom, nebo přinejmenším jedním z jeho klíčových atributů, umožní nám to vidět spojení mezi podprsenkou a ženskou otázkou. Prostřednictvím komparace významů připisovaných podprsence ve třech obdobích historie 20.

---

⁷⁴ Entwistle, J. *The Fashioned Body (Fashion, Dress and Modern Social Theory)*. Cambridge : Polity Press, 2003, s. 202.

století – na jeho počátku, v 60. letech a v poslední dekádě⁷⁵ – můžeme ukázat, že jsou tyto dvě domény mezi sebou propojeny, ale že role podprsenky se s časem mění.

Přelom devatenáctého a dvacátého století doprovází pokračující boj za ženská práva. Mnoho starých předsudků je pomalu přehodnocováno, začíná se měnit jak v první řadě přístup mužů k ženám, tak i přístup žen k sobě samým. Proměny ve stylu dámského odívání mají patrný ideologický podtext. Korzet se stává symbolem „starých pořádků“, omezení, pasivity, podprsenka ztělesňuje moderní dobu, svobodu a přitakání aktivnímu životnímu stylu. I v jejím vývoji hrají ženy aktivní roli⁷⁶. Na poli morálky a péče o zdraví jsou ještě o odstranění korzetu vedeny spory, ale v oblasti módy již podprsenka jasně vítězí. Pařížský návrhář Poiret hlásá pád korzetu a přijetí podprsenky „ve jménu svobody“⁷⁷.

K 60. letům 20. století také pojem svobody neodmyslitelně patří. Rok 1968 je nabitý událostmi. V soudobé bouřlivé atmosféře se započíná také série manifestací za práva žen doprovázených tzv. „pálením podprsenek“. Byla odstartována pouličním protestem organizovaným hnutím Woman's Liberation během volbě Miss Ameriky v Atlantic City v New Jersey, kde bylo prohlášováno, že zmíněná soutěž je koncentrátem celé řady negativních jevů rozšířených v soudobé americké společnosti včetně sexismu, rasismu, konformismu a věkové diskriminace. Podprsenka se stala spolu s dalšími předměty, například podvazky či natáčkami, jedním ze symbolů ponížení ženy, jejího útlaku a nerovnoprávnosti. Při této události došlo k vytvoření mýtu pálení podprsenek, který byl ovšem iniciován médii (jako asociace na pálení povolávacích rozkazů a vlajek během protestů proti válce ve Vietnamu) a prádlo ve skutečnosti nebylo páleno, pouze odhazováno na zem a do

---

⁷⁵ Počátek 20. století a 60. léta jsou tradičně vnímána jako období zintenzivnění tematizace ženské otázky; i léta devadesátá nesou takové rysy, i když v této době nejde ani tak přímo o nějaký prudký výkyv směrem vzhůru v této oblasti, jak spíše o obecně vzestupnou tendenci.

⁷⁶ Viz vynález slečny H. Cadolle či patent slečny M. Phelps Jacob.

⁷⁷ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 34.

odpadkových košů.⁷⁸ Bez ohledu na realitu se nálepka „paliček podprsenek“ stala častým označením aktivistek za ženská práva. Yalom o této iniciativě píše: „Záměrem pálení podprsenek, které se odehrávalo při demonstracích na konci šedesátých a počátku sedmdesátých let, bylo odstranit přehnané erotizování žen vůbec a prsou zvlášť a upozornit na mnohem palčivější ekonomické a sociální požadavky. (...) Zatímco zdůrazňování prsou coby sexuálních objektů bylo normou ve čtyřicátých a padesátých letech, nespoutané poprsí konce šedesátých let představovalo formu revolučního odporu, ‚deregulace ňader‘, která se nyní mohla pohupovat volně bez omezení. Byla to předzvěst ještě většího uvolnění, jež mělo teprve přijít.“⁷⁹

V průběhu dalších let byla řada snah o změnu vnímání a postavení ženy završena úspěchem. Přesto někteří zastánci boje za práva žen cítí, že se situace nevyvíjí jednoznačně pozitivním směrem. V roce 1991 vydává americká novinářka Susan Faludi knihu s názvem *Backlash: The Undeclared War Against American Women* (Zpětný úder: Nevyhlášená válka proti americkým ženám), kde prezentuje tezi, že feminismus 70. a 80. let a úspěchy, kterých dosáhl v oblasti rovnoprávnosti pohlaví, vyvolaly silnou negativní reakci patriarchální společnosti, která se snaží nové síly nabyvší ženy oslabit a proces jejich emancipace cíleně brzdí (například prostřednictvím médií, v nichž se šíří a podporují negativní stereotypy spojené s ženami budujícími kariéru).

K podobným závěrům dochází i americká autorka Naomi Wolf ve své knize *The Beauty Myth* vydané roku 1990. Wolf vidí jako hlavní zbraň proti emancipující se ženě tzv. mýtus krásy. Muži a principem konzumu ovládaná společnost předkládá ženám nereálný obraz ve všech směrech (ovšem především po fyzické stránce) dokonalé ženy a intenzivně po nich vyžaduje, aby jej přijaly jako svůj vzor, čímž podle Wolf oslabuje potenciál žen definitivně si vydobýt a udržet rovnoprávné postavení. Způsobů, jak mýtus krásy v ženě vyvolává nejistotu, pocitu neadekvátnosti a viny, pochybnosti o

---

⁷⁸ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 277. Těž v: Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 85.

⁷⁹ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 277–278.

vlastních kvalitách a lhostejný a negativní vztah ke svému tělu, prezentuje autorka celou řadu. Nabízí paralelu mezi kultem štíhlosti a věčného mládí, které jsou součástí mýtu krásy, a náboženstvím a argumentuje, že jsou v mnoha případech ženy v jeho jménu schopné koupit či postoupit v podstatě cokoliv.⁸⁰ (Viz Obrazová příloha, obr. 21)

Ač není podprsenka nijak konkrétně jmenována, je bezpochyby možné zasadit ji do obrazu, který Wolf vykresluje, a interpretovat ji jako prostředek, jež žena může využít k přetvoření svého vzhledu podle kritérií určených kultem. Konkrétním příkladem může být podprsenka Wonderbra, jejíž popularita právě s počátkem devadesátých let tak prudce vzrostla. Zajisté je její nošení menším zlem než rizika, kterým se ženy vystavují při plastických operacích. (Přestože v této oblasti samozřejmě došlo od šedesátých let minulého století, kdy byly poprvé používány silikonové implantáty, k velkým změnám, neboť specifické i obecné technologické inovace v medicíně zvýšily bezpečnost těchto zákroků, stále představuje plastická operace prsou závažný zásah do organismu a může být provázena komplikacemi a zanechat trvalé následky.) Jednoznačně se však podílí na procesu remodelace skutečné, přirozené a většinou ne na sto procent dokonalé ženy ve více či méně věrnou kopii současného tělesného ideálu – štíhlé dlouhovlásky s velkými, oblými a pevnými ňadry. Stejně jako o plastických operacích, i o podprsence se říká, že spolu s ňadry pozvedává i sebevědomí. Nabízí se potom námitka, že jedno s druhým by nemělo být tak úzce propojeno, a postoj aktivistek odhazujících v symbolickém gestu nesouhlasu s tím, co podprsenka reprezentuje, se může jevit jako stále aktuální.

---

⁸⁰ Wolf, N. *The Beauty Myth*. London : Vintage, 1990.

4 PROJEKT VÝZKUMU „PODPRSENKA A JEJÍ UŽIVATELKY“

Jak bylo nastíněno v předchozí kapitole, s podprsenkou je spojena řada představ, obrazů a „mýtů“, z nichž by si hned několik zasloužilo utřídit a konkretizovat prostřednictvím seriózního výzkumu. Jednou ze zásadních oblastí, které se k empirickému zkoumání nabízejí, je otázka významu podprsenky pro ženu jako její hlavní uživatelku. Ke zmíněnému kusu oděvu je v rámci nejrůznějších zkoumání často přistupováno z čistě utilitární perspektivy, je pojmána jako předmět denní potřeby. Takové výzkumy jsou zpravidla kvantitativního rázu a kladou si otázky mapující oblíbenost různých typů podprsenek, jejich dostupnost v obchodech, výši částky, jakou jsou ženy ochotny za jeden kus zaplatit, případně zkoumají, zda standardizované tabulky velikostí odpovídají skutečným mírám ženského těla.

Tyto otázky jsou samozřejmě na místě, neboť podprsenka má stejně jako ostatní součásti oděvu užitnou funkci. Z poznatků a úvah, které jsme si představili v předchozí kapitole, ovšem můžeme vyvodit, že přístup žen k podprsence není pouze utilitární. Jako kus prádla typický pro ženský šatník, spojený se specificky ženskou oblastí těla, ňadry, může podprsenka plnit v životě ženy i jiné role – související například se sebepojetím, sebevědomím, otázkou identity, emancipace a podobně. Považuji za důležité zkoumat také tyto další, psychosociální aspekty podprsenky. Mohou totiž úzce souviset, ne-li v některých případech přímo osvětlovat data z výzkumů vedených z utilitárních pozic. Navrhuji tedy kvalitativní sondu, přesněji řečeno empirický orientační výzkum ex post facto, využívající kvalitativní strategii zkoumání. (Jak upozorňuje Miovský, panuje v oblasti metodologie sociálního

výzkumu terminologická a klasifikační nejednoznačnost⁸¹. Ve své práci používám terminologii tak, jak ji používá Hendl⁸² a Reichel⁸³.) Od něj by se mohl posléze odrazit rozsáhlejší, „smíšený výzkum“⁸⁴, který by skloubením obou přístupů, kvalitativního i kvantitativního, mohl poskytnout přesnější obraz zkoumaného fenoménu.

Nutno poznamenat, že ač bývá někdy kvalitativní přístup vnímán jako doplněk kvantitativního⁸⁵, jsou oba přístupy rovnocenné⁸⁶: „Kvalitativní metodologie tedy není ani lepší a snad ani horší než kvantitativní postupy, je prostě jiná, protože je jinak ontologicky zakotvena, je jinak orientována a vstupuje tam, kam kvantitativní metodologie vstoupit nemůže.“⁸⁷

Kvantitativní strategie výzkumu je charakterizována tím, že k předmětům zkoumání (různé objekty, procesy a aspekty sociálního světa) přistupuje jako ke skutečnostem do jisté míry měřitelným. Zabývá se často malým množstvím charakteristik u velkého počtu objektů či fenoménů, konkrétně jejich kvantifikovatelnými rysy, o nichž sbírá informace vysoce standardizovanými postupy v podobě, která umožňuje jejich statistické zpracování a komparaci. Ke zpracování se přistupuje až po ukončení sběru dat. Účelem strategie je ověřování hypotéz, které jsou výsledkem dedukce předcházející samotnému sběru dat. Umožňuje zobecnění výsledků, které jsou relativně nezávislé na badateli. Je partikulární a explanativní – nesleduje fenomény do hloubky a závěry, které nabízí, jsou poměrně abstraktní. Je vhodná v případě, kdy existují nějaké apriorní představy a teoretická uchopení zkoumaného jevu, jejichž validitu chceme ověřit.

Na druhé straně kvalitativní přístup je založen na indukci – dochází tedy nejprve ke sběru dat a až poté k formulaci vztahů a vytváření hypotéz.

---

⁸¹ Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 13.

⁸² Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997; Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005.

⁸³ Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009.

⁸⁴ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005, s. 60–62.

⁸⁵ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 12

⁸⁶ Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 42.

⁸⁷ Petrušek, M. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Praha : Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, 1993, s. 128.

„Předmětem kvalitativní metodologie je studium běžného, každodenního života lidí v jejich přirozených podmínkách.“⁸⁸ Jeho smyslem je zprostředkovat porozumění zkoumanému problému v přirozeném kontextu. Data sbírá výzkumník do té doby, než dojde k teoretickému nasycení (viz dále). Podrobně a do hloubky se věnuje co nejvíce aspektům zkoumaného, a to často po delší časový úsek. Výsledná výpověď je pak jedinečná, nekvantifikovatelná a zobecnění bývá obtížné až nemožné. Důležitým rysem kvalitativního přístupu ve výzkumu je to, že data jsou zpracovávána průběžně při jejich sběru, což může měnit způsob chápání zkoumané reality. Výzkumník má možnost se na základě těchto změn rozhodovat o dalším postupu. Tento princip je v odborné literatuře označován jako iterativní heuristika. Kvalitativní přístup se hodí tehdy, je-li o zkoumaném fenoménu málo informací nebo chceme-li zaměřit svou pozornost na charakteristiky, které nejsou kvantifikovatelné a porovnatelné – na znaky, které na základě aktuálního stupně poznání nelze dostatečně standardizovat.

Na základě výše uvedeného považuji kvalitativní přístup vhodnější pro zkoumání mnou navrhované problematiky.

4.1 Východiska a principy kvalitativního zkoumání

Zde by bylo na místě charakterizovat kvalitativní strategii podrobněji. Při zpracovávání této kapitoly jsem čerpala především ze dvou prací Jana Hendla⁸⁹ a publikace Michala Miovského⁹⁰.

---

⁸⁸ Petrušek, M. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Praha : Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, 1993, s. 129.

⁸⁹ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 32–34; Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005, s. 51–53.

⁹⁰ Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 69–125.

4.1.1 Historická poznámka

Vědy zabývající se sociálními a kulturními fenomény se konstituovaly v době, kdy měly přírodní vědy svou pozici již dávno vydobytu a byly jedním ze symbolů pokroku. Metodologie přírodních věd (měření, experiment apod.) byla do velké míry založena na filosofii pozitivismu. Je tedy pochopitelné, že nově vznikající vědní disciplíny se inspirovaly ověřenou a užívanou přírodovědnou metodologií.

Pozitivismus, o který se zmíněný způsob zkoumání podstatně (ačkoli ne ve všem) opíral, charakterizuje Hendl⁹¹ třemi aspekty: Zaprvé byla pozitivisty z přírodních do společenských věd převedena zásada, že základním cílem vědeckého studia je určení univerzálních zákonů. Dále pozitivismus omezuje zkoumání na empirickou zkušenost v podobě smyslového vjemu. A za třetí, v pozitivismu věda představuje jedinou platnou formu vědění, přičemž základem pro metodologické principy, kterými si má řídit veškeré vědecké zkoumání, je fyzika.

Tradice kvalitativního zkoumání vychází z kritiky pozitivismu a jeho metod. Jeho utváření bylo ovlivněno především hermeneutikou, fenomenologií a tzv. chicagskou školou a jejím odkazem (symbolický interakcionismus a etnometodologie). Odráží se v něm také metodologická diskuse představitelů frankfurtské školy (Pozitivismusstreit), která zejména v 60. letech 20. století kritizovala kvantitativně-experimentální metodologii v rámci společenských věd, a krize moderního vědeckého myšlení.

Hendl⁹² uvádí příklad kritiky pozitivistické vědy, která se soustřeďuje na čtyři její předpoklady:

Prvním z nich je, že jakoukoli z teorie odvozenou hypotézu lze potvrdit či vyvrátit prostřednictvím objektivního, tedy neutrálního pozorování. Jak poukazuje kritika, takové pozorování, které by bylo na teorii nezávislé, neexistuje. Pozorování jsou vždy zatížena teorií, čímž vzniká problém: pokud

---

⁹¹ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 20.

⁹² Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 21.

jsou takto zatížena všechna pozorování, kde najde výzkumník „pevnou půdu“ pro to, aby svou teorii mohl testovat?

Druhým zmiňovaným předpokladem pozitivismu je hodnotová nezávislost pozorování. Pokud tato nejsou hodnotově nezávislá (value-free), může se stát, že výzkumníkova zjištění nebudou odrážet objektivní teorii, ale spíše jeho soukromá přesvědčení.

Dalším bodem Hendlem prezentované kritiky je předpoklad, že testy se zaměřují výlučně na pozorovatelné jevy. Třeba zastánci behaviorismu eliminují z uvažování interní vlivy a procesy a soustředují se jen na chování. Některé fenomény ale nejsou bezprostředně pozorovatelné – například pocity a záměry jedince, hodnoty, normy apod. Ty jsou ale stejně důležité jako jevy pozorovatelné.

Posledním uvedeným předmětem kritiky pozitivistického přístupu je předpoklad, že svět je konzistentní v určitých situacích a v čase. Toto pojetí má oprávnění v přírodních vědách, nicméně ve vědách sociálních se tak samozřejmě uplatňovat nedá.

Alternativu k pozitivisticky orientovaným kvantitativním metodám nabízely hermeneutika a fenomenologie.

Hermeneutika se zabývá uměním interpretace (původně biblických) textů, později v širším pojetí i jiných objektů. V rámci společenských věd můžeme rozlišovat její různé varianty. Hendl shrnuje princip hermeneutiky takto: „Základním principem je tzv. hermeneutický kruh. To zn. kruhový pohyb výkladu, který začíná první základní znalostí textu, která tvoří pozadí pro jemnější analýzu jeho jednotlivých částí. Jednotlivé etapy se také označují jako předporozumění a porozumění předmětu. Hermeneutický kruh je cestou přes předporozumění k stále hlubšímu porozumění předmětu.“⁹³

S hermeneutikou se často spojuje jméno Wilhelma Diltheyho. Ten při zakládání své klasifikace věd stavěl vědy o duchu, jejichž účelem je odhalit

---

⁹³ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 23.

význam fenoménů a nabídnout tak porozumění společnosti⁹⁴, právě na hermeneutice.

Co se přínosu fenomenologie k vývoji kvalitativního výzkumu týče, vidí jej Hendl zejména v nepředpojatém přístupu k fenoménům a ve snaze zkoumat je takové, jak se jeví, objektivně poznat jejich smysl.

Chicagská škola, tedy směr sociologického bádání rozvíjený od 20. let 20. století na University of Chicago, je dalším vlivným faktorem, který hrál roli ve vývoji a etablování kvalitativního výzkumu ve společenských vědách. Představitelé chicagské školy se zaměřovali především na mapování každodennosti a na interakci v jejím rámci.

Jednou z osobností působících na Chicagské univerzitě v té době byl sociální psycholog, sociolog a filosof George Herbert Mead, který položil základy symbolickému interakcionismu (toto označení později zavedl pokračovatel Meadových idejí Herbert Blumer).

Paradigmatem symbolického interakcionismu je pojetí lidského chování jako produktu subjektivních významů předmětů a účastníků interakce v rámci sociální situace – rozhodující vliv na chování jedince nemají objektivní vnější faktory, ale to, jaké významy člověk tomu kterému prvku okolního světa přikládá.

(Aktivní účast jedince na konstrukci sociální reality zachycuje tzv. Thomasův teorém, s nímž G. H. Mead také pracoval. Teze, kterou formuloval další z představitelů chicagské školy, William Isaac Thomas, zní takto: „If men define situations as real, they are real in their consequences.“⁹⁵ Mead teorém konkretizuje následovně: „Není-li věc pokládána za pravdivou, potom ani v komunitě jako pravdivá nefunguje.“ Není tedy, obecně vzato, ani tak

---

⁹⁴ Soukup, V. *Dějiny antropologie*. Praha : Karolinum, 2004, s. 281.

⁹⁵ Reichel používá překlad do češtiny: „Jestliže lidé definují situace jako reálné, jsou tyto reálné ve svých důsledcích.“ (Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 22.)

důležité, jaké věci objektivně jsou – důležitější je, jak je účastníci situace interpretují, definují a jak na základě toho jednají.⁹⁶)

Významy, které se v průběhu interakcí rodí, mohou být v některých případech relativně stabilní v čase, ale přesto jsou při každé interakci znovu nastolovány a vzniklý svět sociálních symbolů, založený na dohodě, je neustále účastníky rekonstruován.

Utvářeny jsou nejen významy objektů, ale i významy spojené s jednotlivými aktéry. Také vlastní identita jednice vzniká v interakci. Schéma lidského jednání podle symbolického interakcionismu podává Hendl takto: „Člověk žije ve světě symbolů. Jeho jednání se orientuje podle symbolů (znaky, kterým je přiřazen význam). Znalost těchto významů člověk získává v procesu socializace a učení rolí. Člověk získává sociální interakcí zkušenosti, jak s těmito symboly zacházet. To vede k rozvoji jeho pojmání sebe sama. Člověk je schopen přijmout roli druhého člověka a pozorovat se jeho očima (looking glass self). Symboly mají pro člověka jak osobní význam, tak sociálně obecný a závazný význam.“⁹⁷

Meadův následovník a propagátor symbolického interakcionismu Herbert Blumer se pokoušel o propojení pohledů symbolického interakcionismu s výzkumnou praxí. Například vyzdvihuje metodu zúčastněného pozorování jako důležitého výzkumného postupu – jeho myšlenky shrnuje Miovský takto:

„a) Lidé jednají na základě významů, které přisuzují objektům. Výzkumník tak musí, aby porozuměl lidskému jednání, vidět problém z perspektivy zkoumaného subjektu. Lidé jednají na základě těchto významů, a ne významů, které jim přisuzují vědci.

b) Společenský život je považován za proces, ve kterém si lidé, když se setkávají v různých situacích, ukazují určité linie jednání a interpretují ukazování od jiných lidí. To implikuje nutnost věnovat se interakci mezi lidmi a tomu, jak lidé interpretují a definují jednání druhých. Forma sociální

---

⁹⁶ Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 22.

⁹⁷ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 25.

interakce je otázkou empirického objevování, a ne věcí, kterou lze dopředu určit.

c) Sociální jednání aktéra je jím samým vytvářené, nejde pouze o uvolnění aktivit způsobené určitými faktory. Výzkumník proto musí zkoumat aktéra a vidět svět jeho očima, aby rozuměl tomu, jak o alternativách uvažuje, jak volí a k volbě dospívá atd.⁹⁸

Posledním teoretickým a empirickým proudem, který Hendl považuje v rámci vývoje kvalitativního výzkumu za účelné stručně zmínit, je etnometodologie. Vznikla díky americkému sociologovi Haroldu Garfinkelovi, autoru díla *Studies in Ethnomethodology* z roku 1967. V jistém směru vykazuje ideovou spřízněnost se symbolickým interakcionismem. Miovský etnometodologii charakterizuje následovně: „Etnometodologie je zaměřena na analyzování každodenní sociální interakce. Zabývá se studiem metod, které lidé v různých interakcích používají k tomu, aby porozuměli světu, v němž žijí. Aby mu dokázali dát a nacházet v něm smysl a aby tento svět mohli pro sebe učinit racionálně uchopitelným.“⁹⁹

Z tohoto stručného nástinu teoretických koncepcí, který si rozhodně nekladl ambice být vyčerpávajícím přehledem, vycházejí pak principy konkrétní realizace kvalitativního výzkumu. Ty si představíme v následující části.

4.1.2 Principy kvalitativního zkoumání

Jak bylo dříve řečeno, hlavním cílem kvalitativního výzkumu je demonstrovat, jak si lidé v každodenních situacích vykládají probíhající procesy a jak jednájí. Badatel realizující kvalitativní výzkum usiluje o co nejplastičtější zobrazení daného problému na základě pohybu v terénu, kde je v dlouhodobějším a intenzivním kontaktu s objekty zkoumání. Zároveň musí být všechny závěry validizovány pro daný kontext. Kvalitativní výzkumnou

---

⁹⁸ Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 54–55.

⁹⁹ Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 57.

akci dále charakterizuje to, že jsou během ní používány velmi málo standardizované postupy získávání dat.

Za klíčovou zásadu při realizaci kvalitativního výzkumu je pokládána otevřenost. Tu můžeme chápat ve třech rovinách. Prvním aspektem je otevřenost ve vztahu vůči zkoumanému jedinci. Ta zahrnuje jednak dodržování základních etických pravidel (být k dotyčnému upřímný, jednat vůči němu čestně, respektovat jeho důstojnost, nezradit jeho důvěru apod.) a respektování případných zvláštností daných osob, ale také vytvoření do určité míry partnerského kontaktu. Její nezbytnou součástí je schopnost empatie a pozitivní stimulace, jejichž prostřednictvím výzkumník povzbuzuje zkoumanou osobu k větší autenticitě a získává často velmi cenné informace. Takovéto partnerství zahrnuje také tzv. „dialogickou otevřenost: tedy možnost pro zkoumaného jedince iniciovat nebo ukončit své jednání, vyprávění nebo naslouchání. Tento vztah zabraňuje možné degeneraci výzkumu směrem k impresionismu nebo k pouhému expresionismu. Rozšiřuje se tím otevřenost výzkumníka, protože jednající druhý koriguje chápání výzkumníka, jeho přebírání role a jeho vcit'ování a také ho stimuluje.“¹⁰⁰

Badatel může tedy například své závěry s účastníky výzkumu probírat a zohledňovat jejich názor. S otevřeností vůči jedinci se pojí zahrnutí vlastní subjektivity – ta je při kvalitativním bádání takřka nezbytná, neboť bez ní by výzkumník neměl přístup k subjektivním interpretacím zkoumaných. Na druhé straně úplná dialogická otevřenost a dokonalá empatie není možná ani vhodná. Je nezbytné, aby měl badatel na paměti, že jeho úkolem je najít odpovědi na určité otázky, případně řešit daný výzkumný problém, a aby byl schopen si udržet ve všech směrech (např. od získaných informací či zkoumaných osob) jistý kritický, objektivní odstup.

Další rovinou otevřenosti výzkumníka je otevřenost vůči situaci. S ní souvisí také třetí aspekt otevřenosti, kterým je otevřenost vůči metodám.

---

¹⁰⁰ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 32–33.

Je třeba si uvědomit, že společenské jevy, včetně komunikace, jsou procesuálního charakteru. Stejněho charakteru je proto i proces realizace kvalitativního výzkumu, a tak se v jeho průběhu jeho jednotlivé prvky zpravidla mění – původní plán, výběr zkoumaných objektů, způsob sběru i analýzy dat. Výzkumník by měl být připraven zareagovat na nové podněty a nová zjištění, reflektovat je a případně se jim i přizpůsobit např. změnou výzkumných metod.

S tím souvisí i další princip a tím je již dříve zmíněná iterativní heuristika. Tu je možné stručně popsat takto: „V kvalitativním výzkumu se etapy identifikace problému a formulace výzkumné otázky, přípravy výzkumu, sběru dat a jejich vyhodnocování vzájemně prostupují. Celý plán výzkumu je často poznamenán počáteční nejistotou o směrech možného zkoumání. Analytický proces začíná obvykle již ve fázi sběru dat. Získané výsledky ovlivňují další sběr dat i plán výzkumu. Mluvíme o tzv. iterativní heuristice. Takovému procesu je blízká analogie hermeneutického kruhu.“¹⁰¹

4.1.3 Kritéria kvality zkoumání

Při přípravě, realizaci i vyhodnocování výzkumných akcí, ať se jedná o přístup kvalitativní či kvantitativní, je samozřejmě také potřeba se zamýšlet nad kvalitou výsledků zkoumání. Základními kritérii jsou jejich platnost (validita), spolehlivost (reliabilita) a zobecnitelnost (reprezentativita). Rozdíly mezi oběma základními přístupy, jak jsou uvedeny v úvodu 4. kapitoly (např. ve způsobu sběru dat či ve způsobech jejich analýzy), se odrážejí v tom, do jaké míry je každý z nich schopen tato kritéria naplnit.

Požadavek platnosti, někdy také označované jako vnitřní validita, je splněn tehdy, když, zjednodušeně řečeno, daný výzkum zkoumá skutečně to, co bylo záměrem realizátora, a zároveň podává věrný obraz reality. V rámci kvalitativní strategie ovlivňuje validitu výsledků výzkumné akce zejména volba způsobu sběru dat, formulace otázek či pozorovacích kategorií a

---

¹⁰¹ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 34.

vyhodnocování údajů. Možnost naplnění tohoto kritéria je u kvalitativního výzkumu větší než u kvantitativního. Podílí se na tom rozdílný stupeň standardizace, například při sběru informací: u kvantitativního postupu jsou tyto techniky vysoce standardizované, v důsledku čehož validita může mizet. Zatímco poměrně méně standardizované postupy využívané v kvalitativním výzkumu umožňují dosáhnout dosažení vysoké validity (díky tomu, že respondent svůj názor vyjadřuje, aniž by byl omezen předem danými kategoriemi). Ovšem takováto nízká standardizace technik sběru údajů má negativní vliv na jejich reliabilitu.

Reliabilita vyjadřuje stálost a/nebo shodu získaných hodnot. Reliabilní je tedy takový postup, který vždy přináší identické údaje, zkoumáme-li opakovaně objekt, který se mezitím nijak nezměnil. Pokud ale respondent odpovídá bez jakýchkoli omezení (nízká standardizace), nikdy nejsou jeho opakovaná sdělení zcela shodná s těmi předchozími (klesající reliabilita).

Reprezentativita (bývá také nazývána vnější validita) se vztahuje k problematice výběru zkoumaných objektů. Při prověřování reprezentativity je třeba si položit otázku, zda to, co bylo zkoumáno, je možné vztáhnout i na další objekty, které nebyly přímým předmětem zkoumání. Schopnost splnit kritérium reprezentativity má ze své povahy lepší kvantitativní přístup – díky vysoké standardizaci může badatel zkoumat větší množinu objektů a vytvářet tak pomocí specifických výběrových postupů zkoumané soubory, které jsou schopny v jistých parametrech reprezentovat množinu prvků, ze které byly vybrány. To pak umožňuje získané výsledky na ni zobecnit. Kvalitativní výzkum takovouto vysokou reprezentativitu nemá, což však, nutno poznamenat, ani není jeho cílem. (Oba přístupy si mohou být v kritériu reprezentativity rovny pouze tehdy, když zkoumají všechny prvky nepřilíš velkého souboru. Výsledky zkoumání jsou pak logicky na tento soubor zcela zobecnitelné.)¹⁰²

---

¹⁰² Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 67–71.

Postupem, který pozitivně ovlivňuje kvalitu zkoumání a který je proto potřeba na závěr této podkapitolky zmínit, je tzv. triangulace. V odborné literatuře se objevují čtyři typy: datová, metodologická, teoretická a triangulace výzkumníků.¹⁰³

Při datové triangulaci je užíváno různých datových zdrojů. Je vhodné získávat informace v různých formách, např. pořizovat vedle slovních výpovědí i zvukové či obrazové záznamy, případně zkoumat daný jev či proces na různých místech u různých osob a v různých časových intervalech.

U triangulace metodologické jde o využití různých technik sběru dat či případné provedení obměn v rámci používané techniky.

Triangulace teoretická znamená užívání různých teoretických konceptů a prizmat, skrze něž je na zkoumanou problematiku pohlíženo, a souběžné hledání potenciálních zjistitelných změn v datech způsobených právě odlišným náhledem.

A konečně triangulace výzkumníků vyjadřuje využití více pozorovatelů/tazatelů, čímž jsou korigovány případné subjektivní vlivy na data, které by vedly k jejich zkreslení.

4.2 Rámec zkoumaného problému

Plán výzkumu zpravidla začíná mapováním oblasti, ve které se bude badatel pohybovat. To zahrnuje základní seznámení s terénem a problematikou, jíž se bude věnovat, a to jednak v reálu a jednak studiem relevantních teoretických zdrojů a dříve prováděných studií.

Odvážím se tvrdit, že základní orientací v oblasti disponuji, a to vzhledem ke své osobní uživatelské zkušenosti s podprsenkou. Na nápad věnovat se

---

¹⁰³ Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 263–272.

tématu významů tohoto kusu oděvu mě ostatně přivedla mj. právě introspekce. V průběhu svého dosavadního života jsem zaznamenala jisté proměny ve svém vlastním smýšlení o podprsence, taktéž jsem pozorovala ženy ve svém okolí, téma jsem s nimi probírala v rámci neformálních diskuzí apod. Z těchto reflexí vlastních i cizích vyšlo najevo, že řada žen s rozdílnými osudy (a také s rozdílným poprsím) sdílí podobné vzpomínky a prožitky spojené s vlastním tělem, včetně těch týkajících se obdržení či nošení první podprsenky, změny pohledu na vlastní ňadra a nošení podprsenky po porodu a kojení apod. Považuji za důležité zkoumat významy, které ženy podprsence přisuzují, motivace, které stojí za nošením či nenošením podprsenky, neboť jde o předmět, který evidentně hraje v životě žen roli poměrně dost důležitou. V některých případech pomáhá ženě výrazným způsobem definovat samu sebe jako ženu.¹⁰⁴

Během v předchozí kapitole popsané rešerše, jejímž prostřednictvím jsem mapovala oblast výzkumů týkajících se podprsenky, jsem neobjevila žádný kvalitativně orientovaný výzkum. Měla jsem možnost se seznámit s řadou kvantitativních studií týkajících se nošení podprsenky, zaměřené na medicínskou, textilně-zpracovatelskou či marketingovou dimenzi podprsenky. Až na jednu byly všechny psány v angličtině.

Jedna z mála veřejně dostupných českojazyčných prací týkajících se problematiky nošení podprsenek je bakalářská práce Heleny Mokré¹⁰⁵ *Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek*, kterou obhájila v rámci oboru Textilní marketing na Fakultě textilní Technické univerzity v Liberci. Jde o zajímavý pokus o kvantitativní zpracování tématu nákupu a nošení podprsenky. Věnuje se především praktickým stránkám věci. V úvodu autorka nastiňuje vývoj prádla a materiálů používaných k jeho výrobě. Pojednání je přínosné zejména tím, že zkoumá spotřebitelské návyky českých

---

¹⁰⁴ Setkala jsem se s výpověďmi žen, které měly pocit, že jsou méně ženami kvůli tomu, že jsou jejich prsa malá, a říkaly, že podprsenka jim pomáhá tyto pocity zmírňovat.

¹⁰⁵ Mokrá, H. *Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek*. (Bakalářská práce). Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2009.

žen a chování při výběru podprsenek a podává zprávu o situaci na českém trhu se spodním prádlem.

Výzkum, který je součástí práce, se zajímá o podprsenku jako o zboží. Dívá se na ni jak z perspektivy spotřebitelek, tak z pohledu prodejců. Autorka shromáždila pomocí dotazníků rozeslaných elektronickou poštou údaje o tom, jaké typy podprsenek ženy nejčastěji nosí a kolik asi vydají na jeden kus peněz. Podrobně se věnuje také problematice výběru dobře padnoucí podprsenky. Některé autorčiny dotazy – a hlavně odpovědi na ně – mě velmi zaujaly. Výzkum například ukazuje, že všechny respondentky (132 žen ve věku od 20 do 55 let) odpověděly na otázku, zda nosí podprsenku, kladně. Dále upoutalo mou pozornost zjištění, že 92 % respondentek přisvědčilo na otázku „Znáte velikost své podprsenky?“ – nicméně o několik otázek později 86% tázaných žen uvedlo, že jim prádlo, které nosí, vlastně „nesedí“ (tuto skutečnost definuje autorka jako případ, kdy „prsa ‚přetékají‘ nebo ‚plavou‘ v košíčkách; zapínání ujíždí nahoru; střed podprsenky neleží na hrudní kosti; ramínka se zařezávají do ramen (...)).“¹⁰⁶

Dalším přínosným a poutavým příspěvkem k tématu, tentokrát však v angličtině, je doktorská práce *The Origins and Evolution of the Bra* (Původ a vývoj podprsenky) od Kristiny Woo Kyung Shin¹⁰⁷. Pojednání se zabývá především technologickými aspekty vývoje podprsenky.

Kromě uceleného přehledu, který autorka nazývá „biografií podprsenky“, jsou zde prezentovány nově se objevující trendy ve výrobě zmíněné části ženského oděvu. Díky nim se design a produkce podprsenek rozdělily na dvě paralelní odlišné větve. Vedle tradičního zhotovování trojdimenzionálního kusu prádla sešíváním jednotlivých dílů z klasických materiálů nastříhaných podle dvourozměrných návrhů se začal v poměrně nedávné době vyvíjet způsob výroby podprsenky pomocí 3-D formování a spojování nových, zpravidla syntetických materiálů.

---

¹⁰⁶ Mokrá, H. *Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek*. (Bakalářská práce). Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 53.

¹⁰⁷ Shin, K. W. K. *The origins and evolution of the bra*. (Doktorská práce.) Newcastle : University of Northumbria, 2009.

Práce se snaží přispět k rozvoji obou těchto odvětví. Do oblasti klasického šití podle dvourozměrných vzorů přináší nový způsob zpracování, který umožňuje této zdánlivě zastaralé metodě další rozvoj a větší konkurenceschopnost. V rámci novějšího přístupu, 3-D modelování, se autorka věnuje problému, s nímž se potýká současný globální průmysl výroby spodního prádla: zajistit dobře sedící kus oděvu pro každý z širokého spektra etnicky a geneticky podmíněných tělesných typů¹⁰⁸. Upozorňuje například na fakt, že navzdory rychlému vývoji a využívání nejnovějších technologií je v tomto odvětví stále velice často používán tradiční velikostní systém, který se od doby, kdy byl ve třicátých letech minulého století zaveden ve Spojených státech, příliš nezměnil. Navíc se velikostní tabulky občas liší v jednotlivých zemích světa a v jejich rámci lze najít dokonce rozdíly napříč spektrem výrobců spodního prádla. Tuto skutečnost dává Shin do souvislosti se zjištěními řady výzkumů, že více než 70 % žen v současné době nosí špatně padnoucí podprsenku¹⁰⁹, a tvrdí, že právě nedostatky v oblasti tělesných měření, navrhování vzorů a výroby, se mohou na tomto vysokém čísle podílet. Poukazuje také na to, že vzhledem k tomu, že podprsenka byla tradičně nošena v západním světě, nesplňuje současná produkce téměř vůbec potřeby stále rostoucího počtu spotřebitelek z Asie.

Kvalitativní výzkum, který autorka realizovala v roce 2008, zahrnoval 180 žen (90 Asiatických a 90 žen s tělesným typem majoritním v západní společnosti) různého věku a rozměry poprsí, které odpovídají výrobním velikostem 34A-C (v českém velikostním systému bývají většinou označovány jako 75A-C¹¹⁰). Cílem studie bylo zjistit, zda existuje významný rozdíl mezi tělesnými proporcemi asijských a západních žen. Autorka využila technologií trojrozměrného tělesného skenování. Měření prováděla v laboratoři Polytechnic University of Hong Kong.

---

¹⁰⁸ Shin, K. W. K. *The origins and evolution of the bra*. (Doktorská práce.) Newcastle : University of Northumbria, 2009, s. 245–277.

¹⁰⁹ Ostatně se to projevilo i ve výše zmíněné sondě P. Mokré.

¹¹⁰ Průvodce velikostmi : Podprsenky. <http://www.marks-and-spencer.cz/pruvodce-velikostmi/id-4/>. 24.8. 2010.

Výsledky výzkumu ukázaly, že poprsí žen asijského původu se výrazně odlišovalo od ňader bělošek ve třech důležitých parametrech, které mají významný dopad na pohodlí i funkčnost podprsenky, a že tyto rozdíly jsou ještě větší, než byl původní odhad. Shin v závěru svého výzkumu konstatuje, že data ze skenování částí těla by mohli využít především velcí výrobci a že v odvětví existuje potenciál pro vývoj v oblasti měřicích postupů (od těch současných, které rozměry poprsí zjednodušují na poměr dvou základních proměnných, směrem k takovým, jež by braly v potaz jiné významné parametry definované v provedené studii). Zamýšlí se také nad otázkou, zda se globální produkce přizpůsobí specifickým požadavkům různých etnických tělesných typů (jak to ostatně učinil kosmetický průmysl, když začal vyrábět produkty určené pro různé barvy pleti).

Na internetu lze také nalézt řadu článků popisujících seriózní výzkumy realizované převážně v anglosaské oblasti a zabývající se především otázkami vlivu podprsenky na zdraví (vliv podprsenky na rozvoj rakoviny, vztah mezi nošením podprsenky a bolestmi hlavy ad.).

Žádný ze zdrojů, s nimiž jsem měla možnost se v průběhu svého pátrání seznámit, mi nepřinesl uspokojivou odpověď na otázky, které mě zajímaly: Proč nosí ženy podprsenku (a proč ji některé ženy nenosí)? Nosí ji rády, nebo nerady? Co jejich postoj k ní ovlivňuje? Mění se jejich postoj v průběhu života, tj. příkládají v různých životních obdobích podprsence různé významy? Vyjadřují nošením či nenošením podprsenky pouze své osobní preference ohledně pohodlí, nebo i nějaký jiný postoj? (Může podprsenka sloužit jako jeden z prostředků vyjádření? – Nad podobnou otázkou, ovšem zpravidla v kontextu módy či odívání obecně, se zamýšlí řada sociologů, sociálních psychologů, teoretiků módy, například Fred Davis v díle *Fashion, Culture, and Identity*¹¹¹.) Přemýšlejí vůbec ženy o nošení podprsenky? (Jak velký je podíl žen, které tento kus garderoby nevnímají jako něco samozřejmého, ale jako předmět, který si zaslouží pozornost a/nebo kritickou

---

¹¹¹ Davis, F. *Fashion, Culture, and Identity*. Chicago & London : The University of Chicago Press, 1994.

analýzu?) Reflektují kupříkladu genderové či zdravotní aspekty tohoto fenoménu? Tedy ptáme-li se v intencích symbolického interakcionismu: Jak ženy chápou jev zvaný podprsenka a jak jejich interpretace tohoto fenoménu ovlivňuje jejich jednání?

Vzhledem k induktivnímu charakteru kvalitativního výzkumu jsem k vymezení tematického rámce svého výzkumu nemohla zvolit přesné formulování hypotéz, nicméně považuji vytvořit mantinely toho, co si výzkum klade za cíl zmapovat. Ve snaze utřídit si své představy a dosavadní zkušenosti s širší tématu, vytvořila jsem si možná nedokonalý, nicméně potřebný „odrazový můstek“ v podobě seznamu hypoteticky možných odpovědí na dotaz, proč ženy podprsenku nosí. Soupis je v podstatě výstupem z dosavadních mnou vedených neformálních rozhovorů. Neslouží jen pro mou orientaci, odhaduji, že může najít uplatnění i v průběhu samotného sběru dat, jako inspirace při vytváření potenciálních zpřesňujících otázek či pomocné osnovy k jednotlivým bodům dotazování.

Proč ženy nosí podprsenku?

- „Protože mi to přináší určité pohodlí, podprsenka například brání bolestivému pohybu prsou.“ (Tuto zkušenost má většina žen, bez ohledu na objem poprsí, s rostoucím objemem jsou nepříjemné pocity zpravidla častější a také se připojují další funkce, které podprsenka plní – třeba vytváření rovnoměrnějšího zatížení zad.)
- „Protože podprsenky se prostě nosí, připadala by si bez nich neslušně oblečená.“ (Funkce, kterou zde podprsenka plní, může být jak praktická – zakrývá bradavky pod kusem oděvu z přiléhavějšího či lehčího materiálu, tak i psychologická.)
- „Protože nechci mít v pozdějším věku vytahaná prsa.“ (Ač mezi příznivci a odpůrci nošení podprsenky probíhají debaty o lékařském opodstatnění tohoto důvodu, je poměrně častý).

- „Protože mi podprsenka pomáhá zakrýt nedostatky, projevy stárnutí a zvýšit sebevědomí.“ (Řada žen má ze svých ňader nepříjemné pocity, považuje je za ošklivá, nevyhovující současným trendům a ideálům atp.)
- „Podprsenka mi pomáhá zakrývat fakt, že jsem v podstatě plochá, kvůli čemuž se cítím méněcenná jako žena.“ (Je diskutabilní, zda by nebylo vhodné tuto odpověď sloučit s předchozí. Domnívám se ale, že jde o téma trochu jiné, že zde není problémem přizpůsobení propagovaným představám o tom, jak by měla žena vypadat, ale ještě hlubší rozměr identifikace s rolí ženy jako takové.)
- „Protože zvýrazňuje moje vnady, v hezkém prádle se cítím příjemně, hezčí, sebevědomější, více sexy.“ (Zde se pohybujeme opět v oblasti sebepojetí a sebevědomí, nemusí jít vůbec o snahu líbit se mužům.)
- „Protože podprsenku nosí všichni, ostatní by si mysleli, že jsem divná, že o sebe nedbám.“ (Nošení podprsenky jako projev konformity.)
- „Protože nejsem žádná ujetá feministka.“ (V kontextu probíhajících debat o feminismu a jeho úloze může mít žena potřebu vyjádřit svůj postoj k tomuto hnutí. Domnívám se, že mezi laickou veřejností je označení „feministka“ často spojováno s intenzivně medializovanou legendou o pálení podprsenek a je stereotypně usuzováno, že takto označené osoby podprsenku nenosí. Tudíž jejím nošení může být pojato jako způsob vyjádření nesouhlasného postoje. Může také jít o případ, kdy pojmu „feministka“ přisuzuje daná osoba negativní konotace, které považuje za univerzální, a nechce být takto označena svým okolím.)
- „Protože chci mít svoje tělo, svoji sexualitu a její symbol (prsá) pod kontrolou.“ (S touto odpovědí jsem se zatím reálně nesečkala, ale teoreticky je založena na několika zdrojích: např. na větvi feministického diskurzu, která se věnuje problematice mužské dominance a ženského útlaku a otázce ideologie nerovnosti pohlaví, dále na s ním spojené diskuzi o tom, jak se ženy staví k vlastní sexualitě ad.)

- „Kvůli chlapům.“ / „Protože se to líbí partnerovi.“ (Tato spontánní reakce, které se mi dostalo, má jistě své opodstatnění a rozhodně bych ji z tohoto soupisu nechtěla vynechat. Mimo jiné proto, že poukazuje na oblast zkoumání, která mě do té doby nenapadla, totiž zda je nějaký rozdíl v postoji k podprsence u heterosexuálních a homosexuálních žen).
- „Protože můžu.“ (Například, ale ne výlučně, v situaci, kdy dotyčná reflektuje změny svého těla spojené s vývojem druhotných pohlavních znaků či s těhotenstvím a porodem.)
- „Prostě ji nosím, ani nevím proč.“ (Plnohodnotná je v této fázi výzkumu samozřejmě i eventualita, že užívání podprsenky žena nijak nereflektuje.)

Zároveň jsem se pokusila o zmapování opačného pohledu na užívání podprsenky. Většina z nich je komplementárně spojena s výše uvedenými odpověďmi a vytváří k nim opačný pól. Tedy: Proč nenosit podprsenku?

- „Protože je to nepohodlné.“ (Nevýhody a nepohodlí převažuje nad pozitivy nošení daného kusu oděvu.)
- „Protože nemusím.“ (Malá ňadra mohou být přece i důvodem k nenošení podprsenky. Ne každý má ze svého těla „mindrák“. Nebo ano?)
- „Protože je to nezdravé.“ (Tato odpověď odkazuje na teorie takzvaného „anti-bra“ přístupu zmíněném v kapitole 3, mezi nimiž najdeme i názor, že nošení podprsenky způsobuje rakovinu.)
- „Protože je to symbol objektivizace ženského těla a sexuálního útisku.“ (Podprsenka jako vyjádření vlastních postojů, zde feministických.)
- „Protože se cítím přirozeněji, více ve spojení s vlastní tělem a přírodou.“ (Zde jsem vycházela jednak z odpovědi předchozí, a pak z náhledu, s nímž jsem se v jiném kontextu setkala u lidí věnujících se alternativním léčebným metodám, příslušníků ekologických hnutí, osob, které vyznávají některé z alternativních náboženských směrů a filosofí, ale i jedinců, kteří se rádi pohybují přírodě, provozují organizované či neorganizované „outdoorové“ aktivity apod.)

- „Podprsenku nenosím, protože to muže dráždí.“ (Zakrývání i odhalování ňader, obojí může být chápáno jako „sexy“, erotické, přitažlivé. Vzhledem k tomu, že současná euroamerická kultura vykazuje relativně velkou benevolenci v oblasti interakce mužů a žen a jejich sexuálního chování, mnoho žen rádo hraje aktivní roli v těchto interakcích a vztazích a k tomu patří i vyzývavost oblékání.)

Tento seznam má odrážet, více či méně přesně, pohled žen. Pravděpodobně jiná témata zazní, když se zeptáme nějakého muže, proč podle něj ženy nosí podprsenku. V těch několika rozhovorech, které jsem vedla, zazněl hlavně esteticko-erotický aspekt. Příležitosti tohle téma nějak rozumně vážně probrat s muži se mi ovšem nenaskytly často. To je jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla vybrané téma zkoumat z ženské perspektivy. Další zdůvodnění tohoto svého rozhodnutí uvádím v 4.5.

4.3 Způsob sběru dat

Jak prozrazují mnohé předchozí formulace v textu, měla jsem o způsobu získávání dat od počátku přípravy zkoumání poměrně jasnou představu. Jedná se o rozhovor face-to-face, který se mi osvědčil při výše zmiňovaných neformálních diskuzích.

Navíc se jeví jako optimální v kontextu jiných způsobů sběru dat využívaných v kvalitativním výzkumu. Do této kategorie patří kromě individuálního rozhovoru tváří v tvář také další způsoby dotazování (dotazník, skupinová diskuze – která bývá v některých pramenech dále dělena na různé typy, jak např. skupinové interview¹¹² či ohniskové skupiny¹¹³), pozorování, analýza dokumentů a experiment. Poslední dvě položky jsou v tomto kontextu irelevantní. Ani pozorování se mi v daném případě nejvíce jeví jako vhodné. Skupinové diskuze by přinášela určité výhody (v diskuzi se mohou vytříbit i drobné nuance v pohledech), ale problematika, kterou má tento výzkum zkoumat, může být pro respondentky velmi osobní téma a přítomnost dalších osob by mohlo bránit ve vyjádření.

Písemné dotazování by sice bylo vhodné vzhledem k poněkud intimnímu charakteru otázek, ovšem při kvalitativní povaze šetření, jaké plánuji, je nelze dost dobře použít. Nízká standardizace dotazů by totiž v praxi vyžadovala spíše rozsáhlejší odpovědi respondentek na soubor převážně volných otázek a takovéto „slohové cvičení“ by jistě ne každá byla ochotna podstoupit. Navíc tento postup neumožňuje flexibilně jejich odpovědi rozvíjet a zpřesňovat. Proto jsem zvolila dotazování tváří v tvář, které vzhledem k tomu, že budu mít pouze rámcově stanoveny formulace otázek, aniž by bylo přesně určeno jejich

---

¹¹² Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005, s. 182–184.

¹¹³ Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 174–187.

pořadí, lze tento rozhovor označit za polostrukturovaný¹¹⁴. Pochopitelně by byl zcela anonymní.

Záznam dat by byl, samozřejmě vždy se souhlasem dotazovaných, pořizován pomocí diktafonu. Průběžné vyhodnocování takto získaných údajů by potom mělo podoby charakteristické pro zpracovávání kvalitativních informací (hledání dílčích celků, vytváření kategorií a typologií, sledování frekvencí určitých jevů a aspektů, jejich vzájemných vztahů apod.)¹¹⁵. Jejich podrobnější popis v této fázi úvah ale nepovažuji za nezbytný, protože dosud není příliš zřejmé, kam se vlastně bude proces dotazování ve skutečnosti ubírat. Teprve podle konkrétní povahy údajů z několika prvních rozhovorů bych nejen zpřesňovala samotné dotazování, ale volila i adekvátní technické postupy zpracovávání získávaného materiálu.

4.4 Bodový scénář rozhovoru

Když jsem si v předchozím textu načrtla obsahový půdorys zkoumání (4.2) a způsob sběru informací (4.3), na nichž bude mé šetření postaveno, nezbyvá než konkretizovat otázky, které budu respondentkám klást. Nelze samozřejmě vyloučit, že v intencích flexibility a iterativnosti, které jsou pro kvalitativní přístup nezbytné, bude nutné soubor otázek v průběhu procesu dotazování změnit či upravit. Pro začátek jsem zvolila ty, které se mi pro tuto úvodní fázi šetření (a také s ohledem na mé dosavadní poznání problematiky) jevíly jako optimální.

Domnívám, že bude účelné zeptat se respondentek na jejich věk a profesi (první aspekt může případně indikovat specifika vztahu k mužům, k sociálnímu okolí, k erotice atp., druhý modifikovat postoj k podprsence jako

---

¹¹⁴ Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 111.

¹¹⁵ Viz např.: Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005, s. 207–269; Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 195–253.

nezbytné součásti předepsaného oblečení v určité funkci či profesi apod.). Tyto dva dotazy (okruh E) bych ale pokládala až v závěrečné fázi rozhovoru, a to v případě, že na ně spontánně nezazní odpovědi v průběhu dotazování, ani se k jejich položení nenaskytne přirozená příležitost (kontextuální, na základě zmínky apod.). Je rozhodně třeba při jejich kladení dbát určité opatrnosti, neboť „natvrdo“ položené by podle mého názoru mohly u respondentek vzbudit pocity narušení anonymity, nebo dokonce navodit nepříjemnou a dotazování nepříznivou atmosféru policejního výslechu či lékařského vyšetření.

Dále počítám s tím, že v případě určitého váhání, tápání či pracného hledání odpovědi bych respondentce po krátké prodlevě vždy nabídla několik variant a „inspirací“ z odpovědí, s nimiž jsem se setkala v předchozích diskuzích (viz 4.2). Současně mám představu, že okruhy A a B by mohly být, pokud se to osvědčí, probírány jako první a druhý. Pořadí dalších lze už přizpůsobit aktuální situaci (způsobu odpovídání, jeho obsahu, konkrétní zmínce atd.). Rámcový, bodový scénář rozhovoru by pak měl nejspíš následující podobu:

A. Charakteristika respondentky jako uživatelky

(a) Nejdříve si zkusme vymezit, jak často v současnosti podprsenku nosíte. Ztotožnila byste se s některou z následujících odpovědí?

- 1) Neustále, vždy ji nosím, i na spaní
- 2) Nosím ji téměř vždy, neberu si ji skutečně jen výjimečně
- 3) Většinou ji nosím, ale tu a tam si ji nevezmu
- 4) Někdy ji nosím, někdy ne, je to tak napůl
- 5) Většinou, velice často ji nenosím, ale tu a tam si ji vezmu
- 6) Skoro vůbec ji nenosím, beru si ji skutečně jen výjimečně
- 7) Vůbec ji nenosím

(b) Podaří se nám najít nějaké důvody, proč tomu tak je? (Dle potřeby možné navrhnout jako inspiraci některé z dosavadních odpovědí, viz 4.2.)

(Pro respondentky odpovídající variantou 6 a především 7 je třeba modifikovat všechny následující dotazy s ohledem na tuto skutečnost!)

(c) Teď do uvažování pojd'me zahrnout kategorie „na veřejnosti“ a „v soukromí“ – Nejprve si upřesněme, co si pod těmito pojmy představujeme.

(d) Vraťme se nyní k předchozí typologii uživatelky. Jakému typu uživatelky se asi nejvíce blížíte v případě „na veřejnosti“? A k jakému typu uživatelky se asi nejvíce blížíte v případě „v soukromí“? Pokud jste rozdílný typ uživatelky „na veřejnosti / „v soukromí“, proč tomu tak je? (Dle potřeby navrhnout jako inspiraci některé z dosavadních odpovědí, viz 4.2.)

(e) Dovedete si představit, že byste ji vůbec nenosila – za jakých okolností a podmínek? (Odpoví respondentka spontánně na oblast sexuálních aktivit?)

B. *Respondentka – konzumentka*

Pojd'me se nyní podívat na podprsenku jako na zboží, na produkt trhu.

(a) Kolik kusů podprsenek máte?

(b) Máte nějaký oblíbený typ?

(c) Máte nějaké oblíbené typy pro určité příležitosti? Má to nějaké důvody?

(d) Je pro vás problém sehnat typ, který se vám líbí a současně vám sedne, nebo je to snadné? Považujete z tohoto hlediska situaci na trhu pro vás za výbornou, nebo nedostatečnou, nebo něco mezi tím? (Oznámkovat jako ve škole.)

(e) Kolik podprsenek v období posledních let průměrně ročně koupíte a v zhruba jaké cenové úrovni?

(f) Dostala jste někdy podprsenku jako dárek? Bylo vám to příjemné?

C. Funkce podprsenky

(a) Má podprsenka funkci spíše zdravotní, nebo estetickou, nebo erotickou? Napadá vás ještě jiná funkce?

(b) Dokážete nějakou/é z funkcí nadřadit (ve smyslu důležitosti) ostatním podle toho, jak je dnes podprsenka všeobecně nahlížena?

(c) Je váš osobní názor na tyto funkce jiný? Dokázala byste říci, či procentuálně vyjádřit (při celkovém součtu 100 %), jaká z těchto funkcí podprsenky je pro vás nejdůležitější? Jaká pro vás není důležitá?

(d) Jaké jsou podle vás důvody žen, které podprsenku nenosí?

D. Historie

Mohli bychom se podívat do vaší historie? Byl váš vztah k užívání podprsenky zhruba stejný jako dnes, nebo se změnil?

(a) Jestliže se změnil, kdy se tak stalo?

(b) Jestliže se změnil, co bylo podle vás důvodem, příčinou této změny?

(c) Jestliže se změnil, za jaký typ uživatelky byste se předtím označila, co se týče nošení „na veřejnosti“?

(d) Jestliže se změnil, za jaký typ uživatelky byste se předtím označila, co se týče nošení „v soukromí“?

E. Vybrané demografické údaje

Na závěr ještě prosím dva dotazy k vaší osobě.

(a) Váš věk?

(b) Vaše profese?

4.5 Výběr zkoumaných osob

Dalším důležitým úkolem v rámci designu výzkumného projektu je zvážit možné způsoby výběru objektů, které budou zkoumány, a vybrat takový, který bude relevantní vzhledem k charakteru a cílům výzkumné akce.

Existuje řada možností, jak postupovat při výběru vzorku. Ve stručnosti je možno říci, že u kvantitativní akce jsou využívány jiné postupy než u výzkumu kvalitativního.

V prvním případě je to výběr statistický, ve druhém výběr teoretický. Statistický výběr charakterizuje to, že základní soubor (tedy souhrn objektů, z něhož se vybírá) je dříve definován, stejně jako klíčové zkoumané znaky, a rozsah výběru (vzorku) je předem známý. Výběr probíhá pouze jednou a je ukončen po dosažení zvoleného rozsahu. Hlavní cílem je, aby způsob, jakým je výběr prováděn, zajistil co největší možnou reliabilitu. To však, jak jsem již dříve konstatovala, není ambicí kvalitativní strategie. Výběr v jejím pojetí bývá v odborné literatuře označován jako teoretický¹¹⁶. U něj není základní soubor definován a ani zkoumané znaky, ani rozsah výběru předem nejsou známy. Postup zahrnuje i to, že výzkumník provádí výběr opakovaně, na základě dosahovaných výsledků, a ukončí jej až ve fázi tzv. teoretické saturace (také teoretické nasycení; moment, kdy se v rámci zkoumaného problému výzkumník nedozvídá žádné další rozšiřující, doplňující či vysvětlující informace).

Nyní konkrétně k postupu v rámci výzkumu „Podprsenka a její uživatelky“. Základním souborem jsou v tomto případě ženy od 18 let. (Plnoletost jsem jako spodní věkovou hranici zvolila proto, že respondentkám neplnoletým by účast na výzkumu musel schvalovat jejich zákonný zástupce.) Horní věkovou hranici jsem nestanovila.

---

¹¹⁶ Při psaní této části práce jsem se teoreticky i terminologicky opírala o část publikace: Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005, s. 150–154.

Konstrukci výběrového souboru jsem se rozhodla založit na výběru úsudkem (též zvaný účelový, ad hoc či kvalifikovaný) – tedy že na základě svého uvážení vyberu potenciální respondentky sama, z množiny žen ve svém okolí. V další vlně výběru bych použila metodu sněhové koule (tzv. snowball, také výběr nabalováním). Poprosila bych účastnice svého šetření, aby se pokusily doporučit dalších několik žen či dívek ze svého okruhu kontaktů, které by podle nich bylo vhodné do výběru zařadit. Respondentky získané na základě těchto tipů bych pak v případě, že by ještě nebylo dosaženo teoretické saturace, požádala o totéž.

Nabízí se relevantní námitka, proč jsem do svého výzkumného projektu zahrнула pouze ženy. K tomu bych ráda uvedla, že to na této úrovni prozkoumanosti problematiky a vlastní zkušenosti s tématem považuji za relevantní. Jsem toho názoru, že je vhodné se nejprve zaměřit na ženu jako primární uživatelku podprsenky. Očekávám, že se při realizaci tohoto výzkumu objeví aspekty, které by bylo účelné probrat i s druhým pohlavím. Je ale nutné si uvědomit, že zahrnutím mužů do základního, a tedy i výběrového souboru se oblast zkoumání nezvětší aritmeticky, ale geometricky. To by pak jaksí kolidovalo s hlavním smyslem kvalitativního výzkumu jako intenzivního zkoumání malého množství objektů a zároveň by hrozilo, že takovéto přílišné „rozkročení“ by mohlo velmi negativně působit na úroveň kvality provedeného výzkumu.

4.6 Shrnutí

Motivace žen ohledně nošení či nenošení podprsenky v minulosti se dají dnes zjistit jen velmi obtížně. Ovšem zkoumat vztah současných českých žen k tomuto kusu spodního prádla považuji za možné a potenciálně velice podnětné.

Svůj výzkum jsem se rozhodla koncipovat jako kvalitativní. Tento princip se mi jevil jako výrazně vhodnější pro studium tématu v těch intencích, jak je pojmám. Mým dalším důvodem bylo zjištění, že daná problematika nebyla dosud kvalitativně zpracována. Kvalitativní přístup se ovšem vyznačuje poměrně vysokou náročností, zejména v oblasti sběru, zpracování a vyhodnocení dat. To mě nakonec dovedlo k rozhodnutí nepřistoupit k samotné realizaci šetření a věnovat se více jeho koncepci jako takové, neboť jsem považovala za účelnější vytvořit důkladněji propracovaný projekt potenciálního budoucího výzkumu, než jen značně nedokonalou sondu limitovanou podmínkami diplomové práce.

Empirické šetření, které navrhuji, tedy spíše načrtávám, možná nemá na první pohled jasné obrysy. V souladu s principem iterativní heuristiky totiž nelze pevně narýsovat dráhu, po níž se bude výzkumný proces přesně ubírat. Je také nutné poznamenat, že mapuje poměrně malý úsek širokého tématu a vzhledem k jeho kvalitativní povaze se nedá očekávat vysoká reliabilita. Jeho účelem je ovšem především identifikovat charakter podprsenky jako předmětu o více rovinách a přinést základní představu o jeho dimenzích. Jeho hlavním přínosem by tedy bylo, že by připravil základ pro případná další zkoumání. Nabízí se mnoho směrů, jimiž by se mohla ubírat, ať již by šlo o prohloubení a rozšíření tohoto výzkumu vhodně kombinované s kvantitativním šetřením, o kvalitativní studii, jako je tato, ale zaměřenou na mužský pohled na podprsenku, o akční výzkum s cílem navrhnout řešení stávající situace, kdy asi tři čtvrtiny žen nosí špatně sedící prádlo... To vše by samozřejmě mohlo být v budoucnu realizováno nejen v českém prostředí, ale zkoumáno dále v kontextu euro-americké kulturní oblasti, případně v ještě širším měřítku.

5 ZÁVĚR

Předkládaná práce si kladla za cíl být stručným a srozumitelným úvodem do studia podprsenky jako kulturologického fenoménu. Její hlavní ambicí bylo shrnout základní informace o vývoji tohoto kusu oděvu, prezentovat je v širším kontextu dějin zahalování a formování ňader v západní kultuře a uvést je do souvislosti s rozvojem technologií zpracování a výroby textilních materiálů v historii lidstva. Pokusila se také nastínit, jakou roli hrála podprsenka v procesu emancipace žen, a tím naznačit, jak může kulturologická analýza fenoménu přispět k diskuzi na poli gender studies. V neposlední řadě se práce snažila se vykreslit komplexitu zkoumaného sociokulturního jevu a naznačit možné směry, kterými by se mohla ubírat další zkoumání.

Text rozhodně neaspiruje na to být vyčerpávající analýzou zvolené problematiky. Fenomén podprsenky má množství dalších aspektů, jimž by bylo třeba se věnovat. Je jimi například ekonomická a tržní stránka jevu, téma fetišizace podprsenky, otázka genderových rozdílů v přístupu k podprsence či psychosociální rozměr těchto aspektů. V rámci zkoumání posledního z uvedených témat by bylo zajímavé a přínosné provést empirický výzkum.

Proto poslední část textu byla věnována nástinu nevelkého kvalitativního šetření, které by zprostředkovalo nějaké přesnější informace o tom, jak na podprsenku, respektive její některé zásadní dimenze pohlížejí ženy jako její hlavní uživatelky, jak tuto část oblečení vnímají, proč ji nosí či nikoli apod. Kvůli náročnosti provedení kvalitativního výzkumu (například časové a organizační) jsem se nakonec rozhodla prozatím šetření nerealizovat a soustředit se na důkladnější propracování projektu výzkumu.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Cunnington, C. W. – Cunnington, P. *The History of Underclothes*. New York : Dover Publications Inc., 1992.

Davis, F. *Fashion, Culture, and Identity*. Chicago & London : The University of Chicago Press, 1994.

Davis, K. *Reshaping the Female Body : The Dilemma of Cosmetic Surgery*. New York / London : Routledge, 1995.

Electronic bra detects cancer. <http://www.encyclopedia.com/doc/1G1-88268763.html>. 12.8.2010.

Entwistle, J. *The Fashioned Body (Fashion, Dress and Modern Social Theory)*. Cambridge : Polity Press, 2003.

Ewing, E. *Fashion in Underwear*. London : Batsford, 1974.

Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997.

Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005.

Hlaváčková, K. a kol. *Česká móda 1940 – 1970 (Zrcadlo doby)*. Praha : Olympia (ve spolupráci s UPM Praha), 2000.

- Chenoune, F. *Les dessous de la féminité*. Paris : Assouline, 2005.
- Jenkins, D. (ed.) *The Cambridge History of Western Textiles*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003.
- Kybalová, L. *Dějiny odívání – Starověk*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998.
- Kybalová, L. *Dějiny odívání – Středověk*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2001.
- Kybalová, L. *Dějiny odívání – Doba turnýry a secese*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006.
- Kybalová, L., Herbenová, O. a Lamarová, M. *Obrazová encyklopedie módy*. Praha : Artia, 1973.
- Langhammerová, J. *Lidové kroje z České republiky*. Nakladatelství Lidové noviny, 2001.
- Lenderová, M. *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta, 1999.
- Máchalová, J. *Dějiny odívání – Móda 20. století*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
- Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006.
- Mokrá, H. *Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek*. (Bakalářská práce). Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2009.

- O'Hara Callan, G. *Dictionary of Fashion and Fashion Designers*. London : Thames and Hudson, 1998.
- Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008.
- Petrusek, M. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Praha : Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, 1993.
- Piveteau, É. *Underdressed*. Paris : Fitway Publishing, 2005.
- Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009.
- Segal, W.C., Editors of American Fabrics Magazine. (eds.). *Encyclopedia of Textiles*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1972.
- Shin, K. W. K.: *The Origins and Evolutions of the Bra*. (Doktorská práce). Newcastle : University of Northumbria, 2009.
- Soukup, V. *Dějiny antropologie*. Praha : Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2004.
- Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005.
- Stratz, C. H. *Jak se ženy strojí*. Praha : Nakladatelství B. Kočího, 1908.
- Tao, X. (ed.) *Smart fibers, fabrics and clothing*. Cambridge & Boca Raton (FL) : Woodhead Publishing & CRC Press, 2001.

Teršl, S. *Abeceda textilu a odívání*. Praha : Noris, 1994.

Uchalová, E. *Česká móda 1870 – 1918*. Praha : Olympia a UPM, 1997, s. 26.

Uchalová, E. a kol. *Česká móda 1918 – 1939 (Elegance první republiky)*. Praha : Olympia (ve spolupráci s UPM Praha), 1996.

Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999.

Wallace Carothers: 1928.

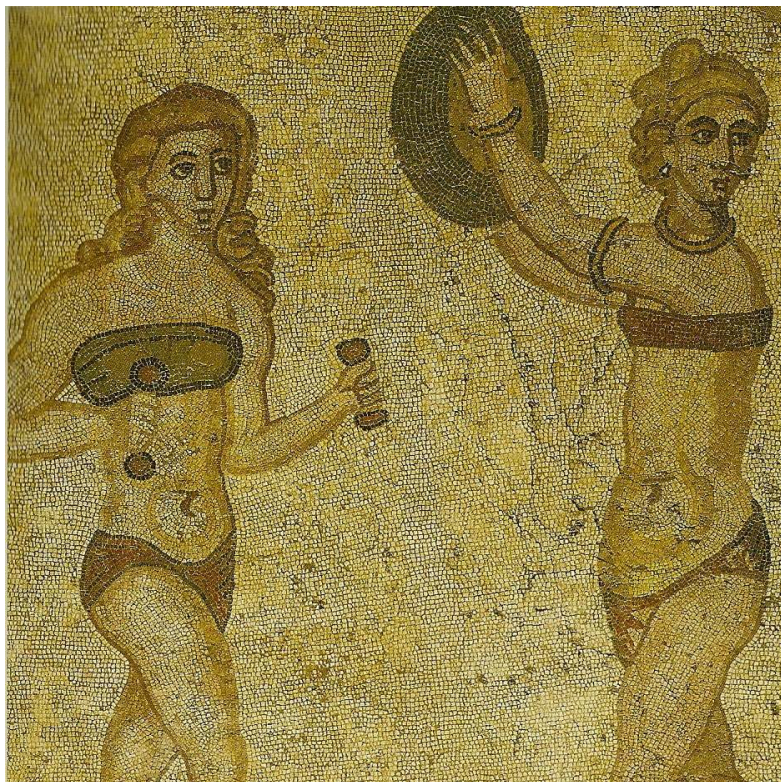
http://www.dupont.com/heritage/touchpoints/tp_1928/overview.shtml.
[7.9.2008](#).

Wolf, N. *The Beauty Myth*. London : Vintage, 1990.

7 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

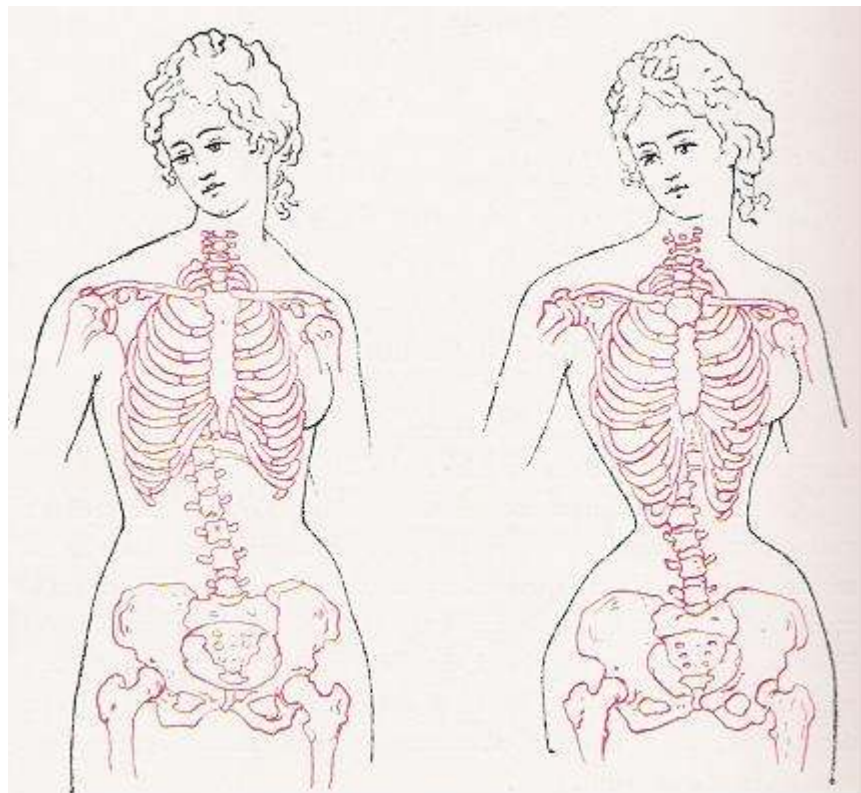

Obr. 1 – Sportující ženy

Mozaiky a jiná vyobrazení datovaná do 3. až 5. století dokládají, že v římské kulturní oblasti nosily ženy při pohybových aktivitách pruhy látky ovázané kolem hrudi. Hlavním účelem těchto pruhů pravděpodobně bylo zabránit případnému bolestivému pohybu ňader, ale je možné, že měly též za úkol hrud' stlačit a tak maskovat vyvinutá ňadra. Převzato z: Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 19.

Obr. 2 – Vliv nošení korzetu na tvar hrudního koše

Ukázka ze Sömmeringova spisu proti korzetu napsaného koncem 18. století, jak ji ve své práci použil C. H. Stratz o více než sto let později na podporu svého tvrzení, že móda těsně utažené šněrovačky může být zdraví i životu nebezpečná. Obrázek vpravo ukazuje kostru ženského hrudního koše, který nebyl vystavován šněrování, vlevo jsou zřetelně vidět změny tvaru a polohy žeber způsobené nošením korzetu. Převzato ze: Stratz, C. H. *Jak se ženy strojí*. Praha : Nakladatelství B. Kočího, 1908, s. 346.

Obr. 3 – „Normální taille“

Mladá žena s normálními křivkami, tj. nedeformovanými šňěrováním. K porovnání s následujícím obrázkem. Převzato ze: Stratz, C. H. *Jak se ženy strojí*. Praha : Nakladatelství B. Kočího, 1908, s. 351.

Obr. 4 – „Taille se silnou šněrovací rýhou“

Tento obrázek ukazuje typ deformace břicha, které Stratz nazývá břichem visutým, „jež mění se, uloží-li se více tuku, v ohyzdný, houbovitý tvar, zvaný břicho žabí.“¹¹⁷ Převzato ze: Stratz, C. H. *Jak se ženy strojí*. Praha : Nakladatelství B. Kočího, 1908, s. 353.

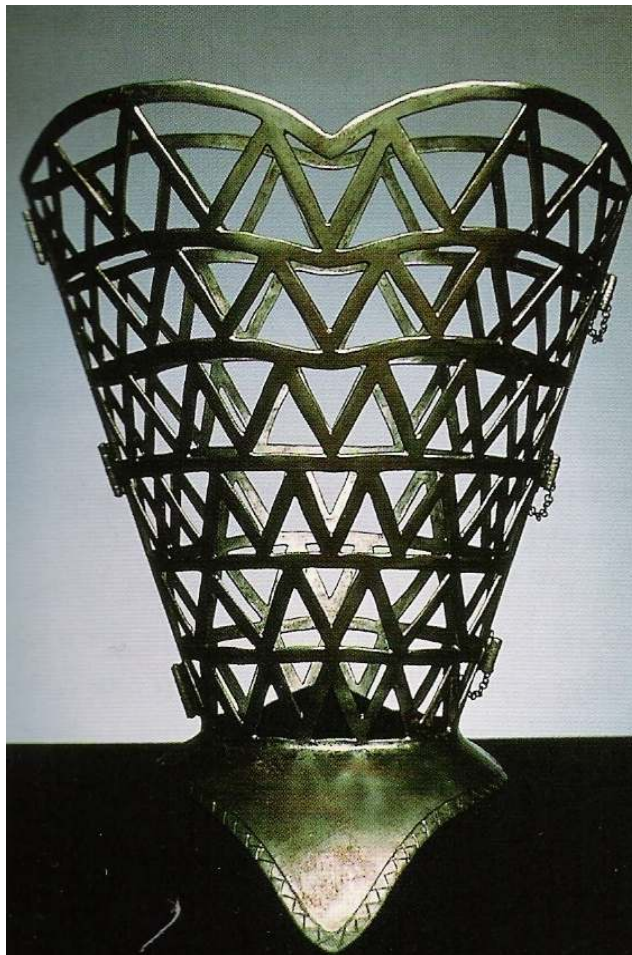
¹¹⁷ Stratz, C.H. *Jak se ženy strojí*. Praha : Nakladatelství B. Kočího, 1908, s. 353.

Obr. 5 – Pražská lazebnice

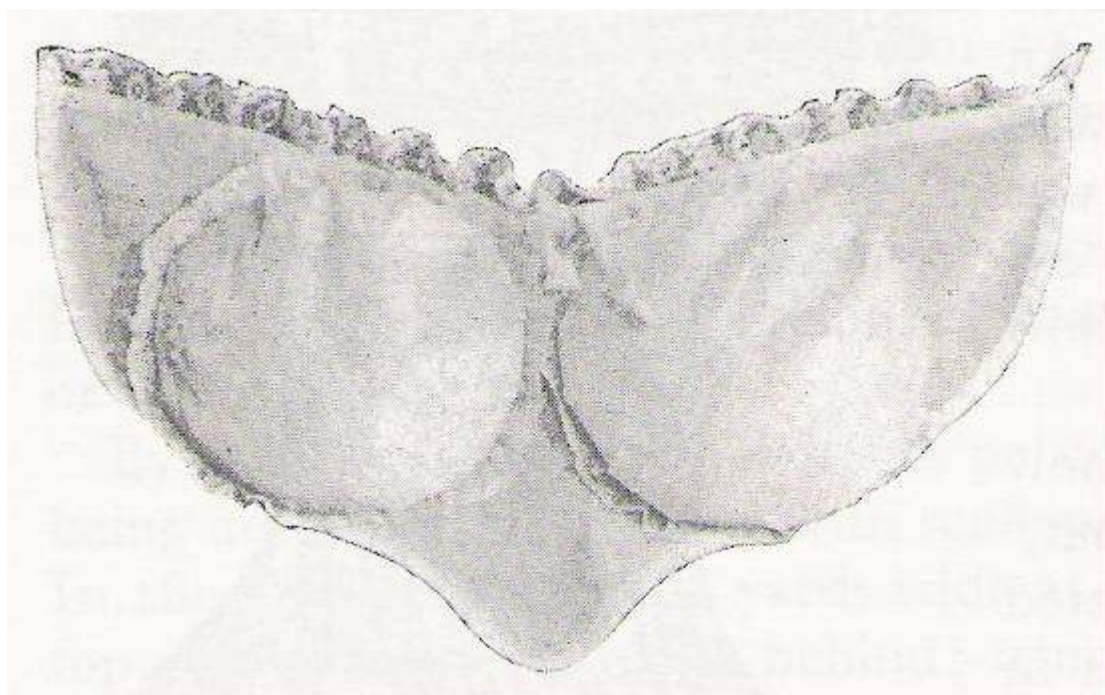
Pražská lazebnice ve svém pracovním oděvu, jednoduché bílé košili na ramínka, jak ji zachycuje Bible Václava IV. kolem r. 1400. Převzato z: Kybalová, L., Herbenová, O. a Lamarová, M. *Obrazová encyklopedie módy*. Praha : Artia, 1973, s. 451.

Obr. 6 - Kovový korzet pravděpodobně z doby kolem roku 1600

Ze sbírek Muzea při Technologickém institutu módy (Museum at the Fashion Institute of Technology) v New Yorku. Převzato ze: Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & Londýn : Yale University Press, 2005, s. 5.

Obr. 7 – Vycpávka do korzetu

Vycpávky vylepšující tvar poprsí jsou přinejmenším od 17. století (s případnými krátkými přestávkami) velmi populárními doplňky. Vyobrazená vycpávka pochází z konce 19. století, kdy se používaly zcela běžně. Móda totiž vyžadovala objemný hrudník a boky a co nejužší pas. Modely, jako je tento, měly měnitelné polštářky různých velikostí, takže objem poprsí mohl být měněn podle dojmu, který chtěla nositelka vyvolat - například při vyhlídce na tanec s mužem, o nějž měla zájem. Převzato z: Cunnington, C. W. – Cunnington, P. *The History of Underclothes*. New York : Dover Publications Inc., 1992, s. 198.

Obr. 8 – Korzet z poloviny 18. století

Korzet z poloviny 18. století. Ze sbírek Muzea při Technologickém institutu módy (Museum at the Fashion Institute of Technology) v New Yorku. (Foto: Irving Solero.) Převzato ze: Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & Londýn : Yale University Press, 2005, s. 22.

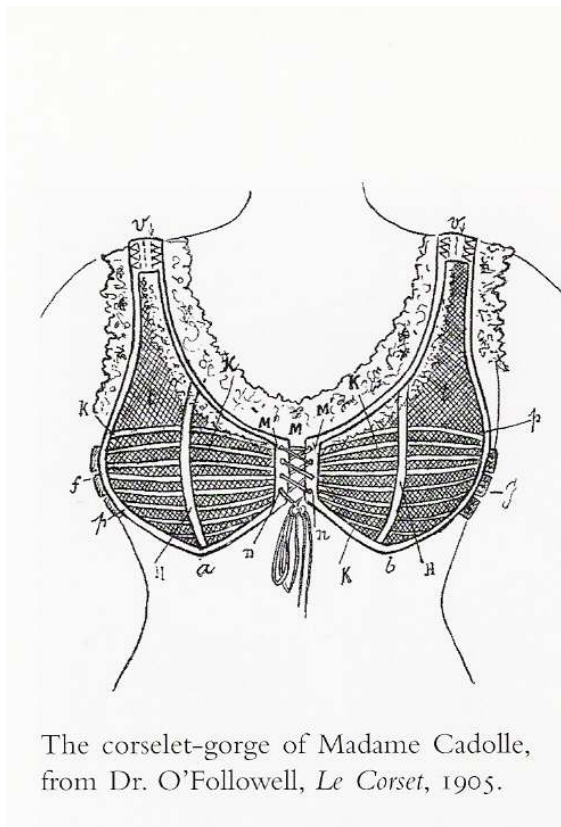

Obr. 9 – Korzet z modrého saténu z konce 19. století

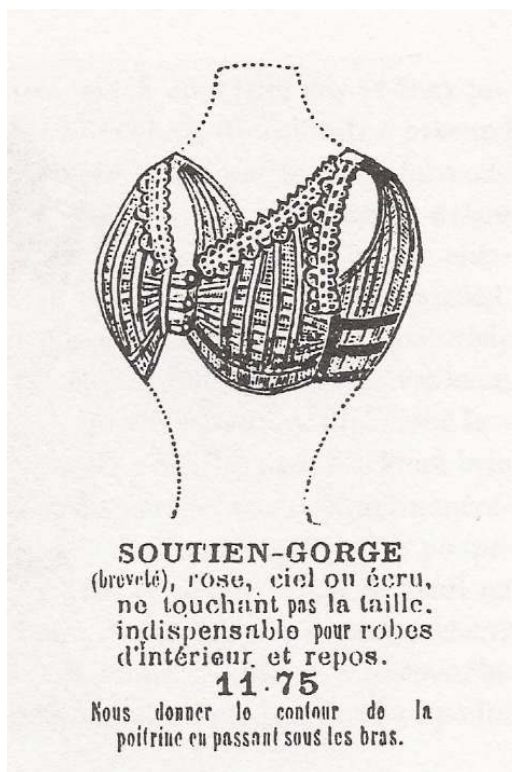
Korzety tohoto střihu z konce 19. století formuje kromě poprsí a pasu také boky a břicho. Ze sbírky Joy Meier, se svolením Muzea při Technologickém institutu módy (Museum at the Fashion Institute of Technology) v New Yorku. Převzato ze: Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & Londýn : Yale University Press, 2005, s. 116.

Obr. 10 – „Le corselet-gorge“

Vyobrazení vynálezu paní Cadolle v publikaci *Le Corset* od dr. O'Followella. Převzato ze: Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & Londýn : Yale University Press, 2005, s. 148.

Obr. 11 – „Le soutien-gorge“

Z katalogu spodního prádla obchodu Galeries Rivoli v Paříži, 1899 – 1900. Z popisku je patrné, že byla nošena spíše v soukromí, při odpočinku – jako součást domácího oděvu. Převzato z: Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 199.

Obr. 12 – „La Brassière“

**La ligne actuelle
ne définit que le buste**

LE BUSTE DOIT ÊTRE PARFAIT

La **LYSTRA** *Brevetée*
Brassière *S. G. D. G.*

PEUT SEULE DONNER LA LIGNE IMPECCABLE

INDISPENSABLE POUR CONSERVER LE BUSTE TOUJOURS FERME ET BIEN FORMÉ, ELLE L'EMPÊCHE DE TOMBER ET DE SE PORTER SUR LES CÔTÉS. LA BRASSIÈRE "LYSTRA" EST D'UNE COUPE RATIONNELLE ET DONNE À LA POITRINE UNE FORME SCULPTURALE SANS GÊNER LES MOUVEMENTS. ELLE EST SI CONFORTABLE QUE NOMBRE DE DAMES LA PORTENT MÊME LA NUIT. LA BRASSIÈRE "LYSTRA" EST LE SEUL SOUTIEN-GORGE QUI PUISSE SE PORTER AVEC LES ROSES DÉCOLLETÉES, BALEINÉ EN BALFINE DE PEUMES "WEEKS" LE PLUS SOUPLE ET LE PLUS ÉLASTIQUE DES BALEINAGES.

Fig. I.

Fig. II.

MANIÈRE DE PRENDRE LES MESURES:

I. Avec un centimètre prendre le contour du sein du milieu de la poitrine à la base sous les bras comme indiqué ci-dessus Fig. I.

II. Prendre la mesure de la base du sein au milieu du dos. Fig. II.

Indiquer ces deux mesures pour commander.

PRIX:

En batiste coton noire et dentelle . . . 16 fr. pièce,
En batiste simili et valenciennes . . . 25 fr. —
En batiste tout soie et valenciennes . . . 35 fr. —

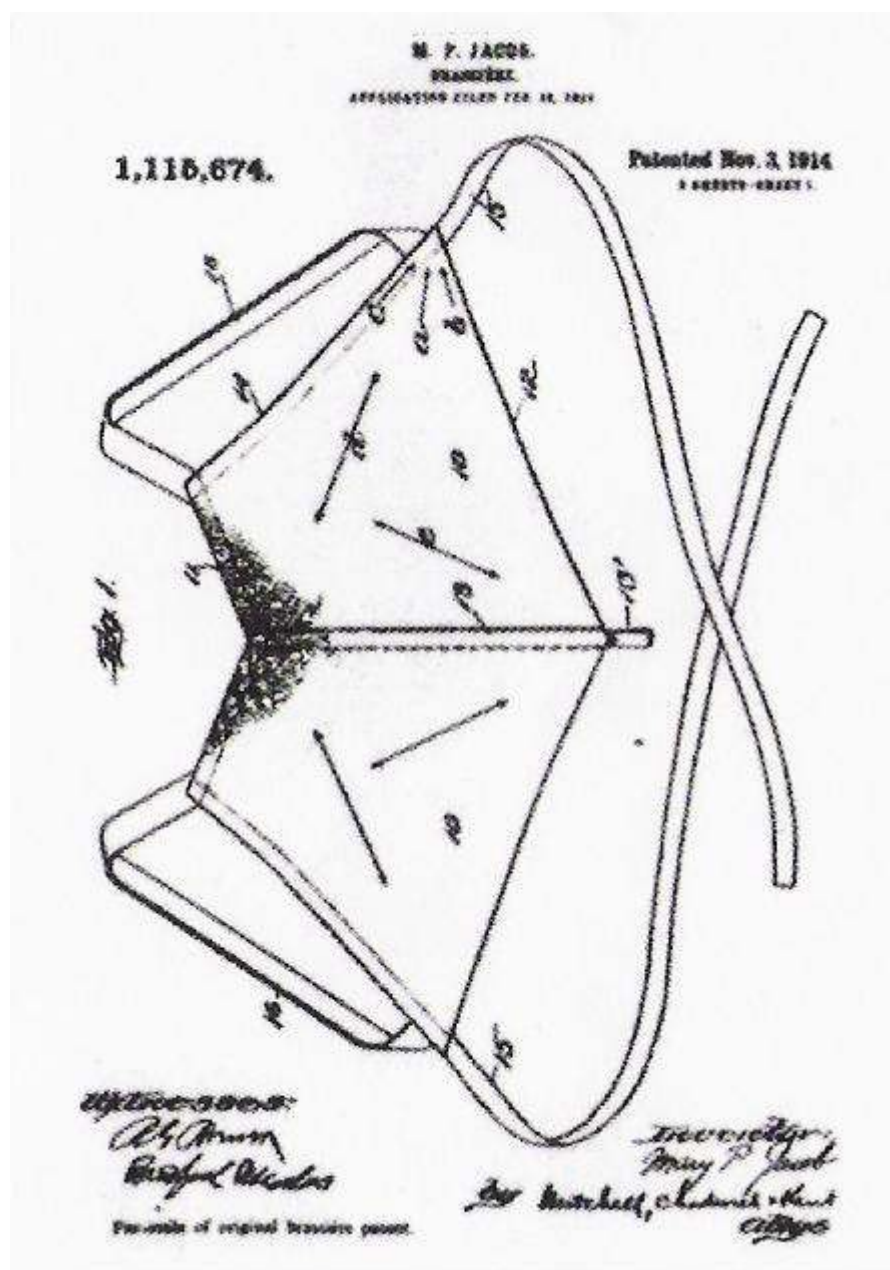
EN VENTE DANS LES GRANDS MAGASINS
* * * ET MAISONS DE CORSETS * * *

Envoi franco contre mandat adressé à
LYSTRA 1, Rue Ambroise-Thomas, PARIS
* * * * * RAYON K * * * * *
S'adresser pour la Hollande à M. Alex. ISRAËLS, Amsterdam

DIP. KAPP, PARIS Le Directeur-Gérant : M. DE BRUSOFF.

Reklama na „protopodprsenu“ LYSTRA z časopisu Comoedia Illustré, 1911. Převzato ze: Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & Londýn : Yale University Press, 2005, s. 149.

Obr. 13 – Patent udělený Mary Phelps Jacob

Reprodukce nákresu z originálního patentu, který získala Mary Phelps Jacob v roce 1914, čímž se stala, dá se říci, oficiální vynálezkyň podprsenky. Převzato z: O'Hara Callan, G. *Dictionary of Fashion and Fashion Designers*, s. 44.

Obr. 14 – Zpěvačka Madonna

Korzety a podprsenky s kónickými košíčky à la 50. léta byly součástí provokativní image Madonny v 80. letech. Přinesly své nositelce vstup mezi ikony populární hudby a samy se staly do jisté míry symbolem doby. Autorem těchto modelů je návrhář Jean-Paul Gaultier. Převzato ze: Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & Londýn : Yale University Press, 2005, s. 167.

Obr. 15 – Kuželovité košíčky

Ač nejde o zobrazení klasické podprsenky, ilustruje obrázek názorně systém švů, který dával kuželovitým košíčkům, které se objevily ve 30. letech 20. století, jejich typický tvar. Převzato z: Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 57.

Obr. 16 – Herečka Jane Russell v podprsence Maidenform

Jane Russell se proslavila ve westernu *Outcast* (česky *Zločinec*) natočeným roku 1943. Její plné poprsí bylo jedním faktorů, které dodávaly zmíněnému filmu atraktivitu. Cenzura dokonce na několik let pozastavila jeho uvedení do kin, což nepochybně rovněž přispělo k jeho úspěchu. Jak píše Pedersen, ňadra Jane Russell se staly nejslavnějšími z celého Hollywoodu. Na tom bla také postavena kampaň na propagaci podprsenek firmy Maidenform. Převzato z: Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 67.

Obr. 17 – Podprsenky zvětšující ňadra

V padesátých letech minulého století byla obdobím vrcholící popularity plných ňader. Diana Dors, Sophia Loren, Marilyn Monroe, Brigitte Bardot, Jayne Mansfield a Gina Lollobrigida byly nejpůvodnějšími postavami (dnes bychom řekli celebritami) a „sex-symboly“ té doby – a všechny měly objemná poprsí. Výrobci podprsenek proto přicházeli na trh se stále novými způsoby, jakými mohly ženy dodat svým ňadrům objem. Jedním z nich byly v podprsence zašité polštářky, které se nafukovaly pomocí plastového „brčka“. Převzato z: Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 76.

Obr. 18 – Česká móda 50. let

**TKG okresní podnik místního průmyslu
TRUTNOV,
Palackého ulice 89 – telefon 2070**

MARION
Skleněná podprsenka, špičky jsou podloženy mělkou
mram. ečerní špičky jsou s krajkovými odlišné barvy.
Výšivka v kombinaci barvy: modrá a bílá, nebo
s černou krajkou, červená a bílá, nebo černou krajkou
a bovní černá a bílá, nebo černou krajkou.
Velikost 0-4
Cena 27 Kč

JULIANA
Skleněná podprsenka, špičky jsou podloženy mělkou
a odlišné různé.
Barvy: bílá, růžová, zelenomodrá a černá.
Velikost 0-4
Cena 27 Kč

MARTA
Dvořádkový tvar odlišné podprsenky, špičky jsou vy-
loženy mělkou a zpevněny ševem do čer-
ně.
Barvy: bílá, růžová, zelenomodrá a černá.
Velikost 0-4
Cena 27 Kč

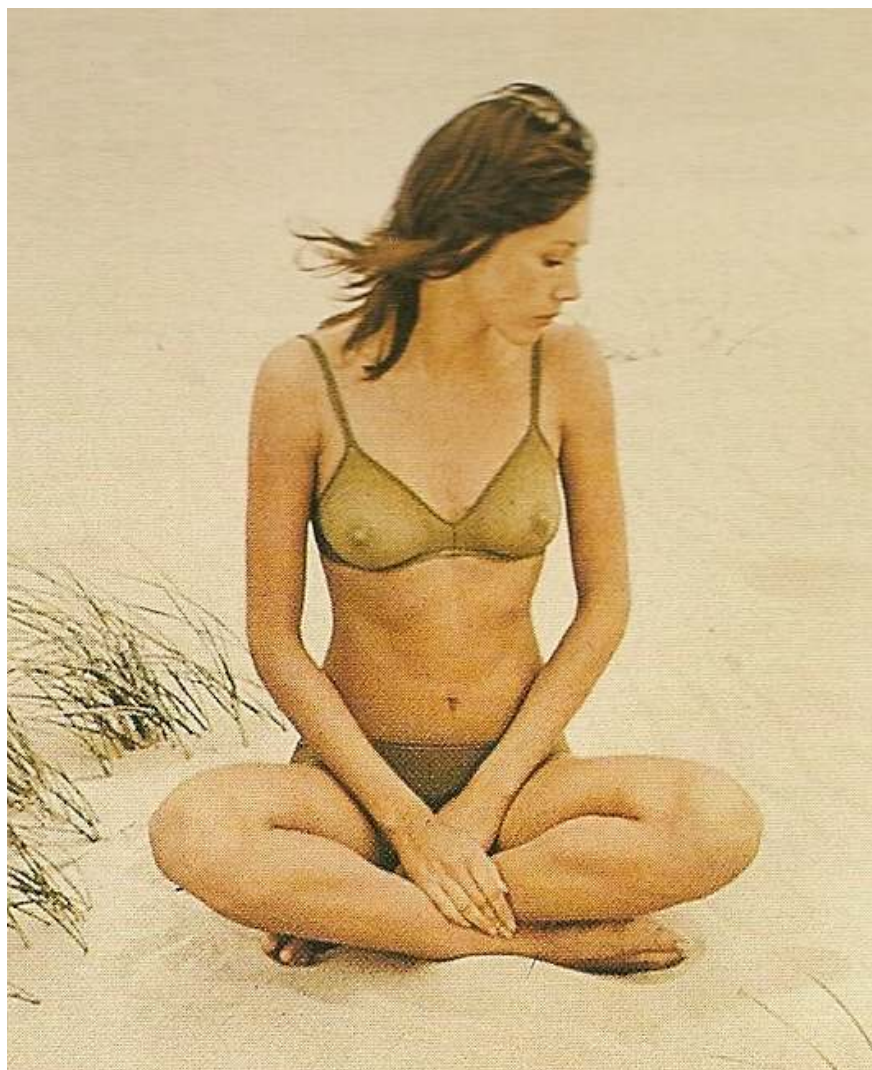
V Československu byly také v 50. letech populární „špičaté“ podprsenky. Modely jsou vyrobeny z umělých materiálů, jejichž použití na výrobu spodního prádla bylo v té době relativní novinkou. Převzato z: Hlaváčková, K. a kol. *Česká móda 1940 – 1970 (Zrcadlo doby)*. Praha : Olympia (ve spolupráci s UPM Praha), 2000, s. 100.

Obr. 19 – Push-up podprsenka

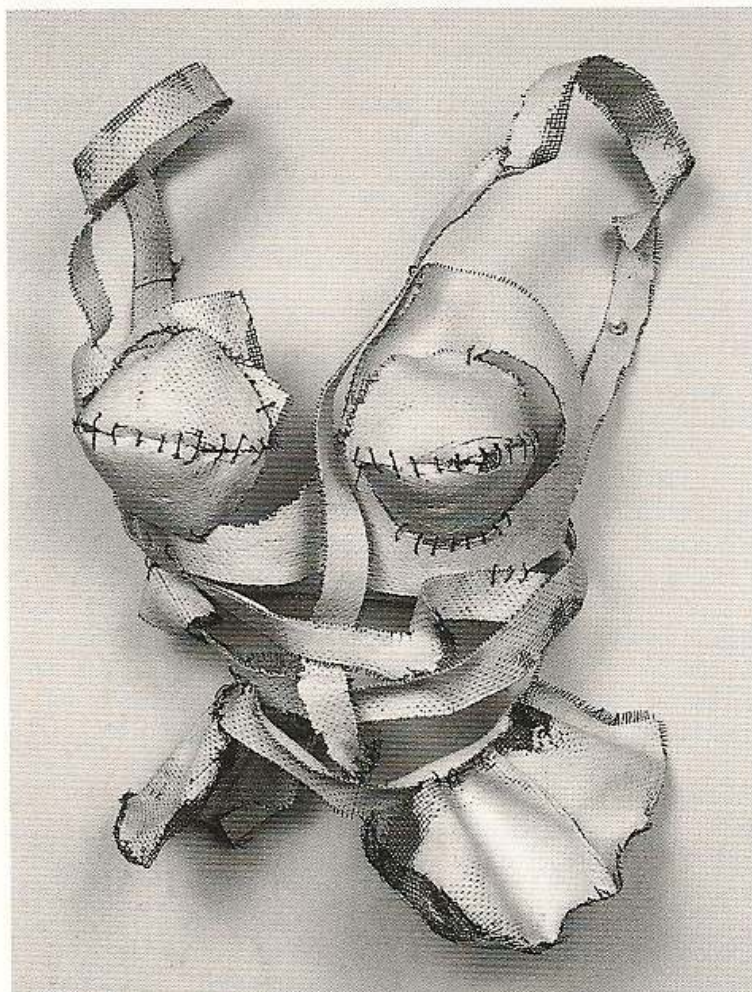
Reklama na prádlo značky Schiesser. Podprsenky typu push up patří stále mezi nejoblíbenější, přestože od jejich vzniku uběhlo již více než čtyřicet let. Převzato z propagačního letáku Schiesser.

Obr. 20 – Neviditelná podprsenka

Snímek z časopisu *Punch* z roku 1970 zachycující podprsenku z materiálu s Lycrou a s nastavitelnou délkou ramínek. Tyto podprsenky „beze všeho“ splňovaly požadavek naprosté pohodlnosti, až téměř „neviditelnosti“, který byl pro 70. léta typický. Převzato z: Chenoune, F. *Les dessous de la féminité*. Paris : Assouline, 2005, s. 132.

Obr. 21 – Objekt inspirovaný korzety a plastickou chirurgií

Elise Sigel: Portrait # 6 (1992). Sochařský objekt reflektující soudobou oblibu formujícího prádla plastických operací. Počátkem devadesátých let 20. století také vychází kniha feministické autorky Naomi Wolf zvaná *The Beauty Myth* (Mýtus krásy). Jde o období, pro které je téma reflexe ženského těla a jeho formování do určité „ideální“ podoby do jisté míry charakteristická. Převzato ze: Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005, s. 186.